

Møte mandag den 18. mars kl. 12

President: **I n g e L ø n n i n g**

D a g s o r d e n (nr. 64):

1. Interpellasjon fra representanten Lena Jensen til utdannings- og forskningsministeren:

«Etter den statlige overtakelsen av sykehusene sitter fylkeskommunene ifølge NIBR igjen med et akkumulert underskudd på om lag 1,8 mrd. kr. Dersom det ikke foretas et sluttoppgjør mellom staten og fylkeskommunene, vil resultatet bli betydelige kutt i den videregående opplæringen. Statsråden representerer et parti som i valgkampen signaliserte at de ville satse på utdanning og styrke den videregående skolen. I dag er det allerede mangel på utstyr, dårlige bygninger og behov for etterutdanning av lærere. Nå har mange fylker også måttet kutte drastisk i antall klasser. Kostnadskrevenne yrkesfag er de første som rammes. Dette til tross for at næringslivet mangler faglært arbeidskraft.

Mener statsråden at den videregående skolen skal ta ansvaret for sykehusenes underskudd, og hva slags videregående skole er det Regjeringen i så fall har tenkt å tilby ungdom og næringsliv?»

2. Interpellasjon fra representanten Arne Lyngstad til utdannings- og forskningsministeren:

«En rekke utviklingstrender i vårt samfunn tilsier et fornyet engasjement og flere konkrete initiativ med fokus på verdi- og dannelsesdimensjonen i møtet mellom barn, ungdom og voksne. I Sverige og Danmark har utdanningsdepartementene satt i gang et konkret arbeid for å engasjere elever, lærere og foreldre. Fellesskapets verdier settes på dagsordenen gjennom diskusjon omkring problemer som vold, rasisme, mobbing og spiseforstyrrelser, men også fokus på positive verdier som samhold, respekt og toleranse. Sem-erklæringen signaliserer styrking av verdiformidling og verdibevissthet i skolen.

Hvordan ønsker statsråden å følge opp den enkelte skole i arbeidet med å styrke bevisstheten omkring verdier og holdninger i skolens hverdag?»

3. Interpellasjon fra representanten Jan Olav Olsen til utdannings- og forskningsministeren:

«Gjennom statlige, fylkeskommunale og kommunale budsjetter bevilges det store midler for å gi den enkelte elev den undervisning eleven har krav på i forhold til sine forutsetninger. Hovedansvaret innenfor tilpasset opplæring ligger hos kommuner og fylkeskommuner, mens det statlige spesialpedagogiske støttesystemet gir veiledning og støtte til de opplæringsansvarlige instanser lokalt. Svært viktig er det at den enkelte elev får en best mulig undervisning. Fra flere hold blir det hevdet at de bevilgede midler ikke alltid blir brukt etter intensjonen om en best mulig undervisning for den enkelte.

Hva vil og kan statsråden gjøre for å sikre at kvaliteten på tilbudet for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov blir best mulig?»

4. Referat

Presidenten: Følgende innkalte vararepresentanter har tatt sete:

For Buskerud fylke: Unni Hennum *Lie*

For Hedmark fylke: Bernt Egil *Torp*

For Hordaland fylke: Mali Grete N. *Aksnes*

For Oslo: Aud *Kvalbein*

For Rogaland fylke: Inger Lise *Aarrestad* og Sølve *Sivertsen*

For Sør-Trøndelag fylke: Hanne Dyveke *Søttar Hagen*

Fra Stortingets delegasjon til EFTA-parlamentarikerkomiteen og Den felles EØS-parlamentarikerkomiteen foreligger søknad om permisjon undertegnet av delegasjonens leder, stortingsrepresentant Morten Høglund. Søknaden gjelder permisjon i dagene 18. og 19. mars for å delta i EFTAs parlamentarikerkomites møter i Brussel for representantene Vidar *Bjørnstad*, Julie *Christiansen* og Morten *Høglund*.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter for Akershus fylke innkalles for å møte i permisjonstiden: Sverre *Myrli*, Mette *Korsrud* og Harald *Espelund*.
3. Mette *Korsrud* innvelges i Lagtinget for den tid hun møter for representanten Julie *Christiansen*.

Presidenten: Sverre *Myrli*, Mette *Korsrud* og Harald *Espelund* er til stede og vil ta sete.

Valg av settepresident

Presidenten: Presidenten foreslår at det velges en settepresident for Stortingets møte i dag – og anser det som vedtatt.

Presidenten ber om forslag på settepresident.

Jan Tore Sanner (H): Jeg foreslår Elisabeth *Røbekk Nørve*.

Presidenten: Elisabeth *Røbekk Nørve* er foreslått som settepresident. – Andre forslag foreligger ikke, og Elisabeth *Røbekk Nørve* anses enstemmig valgt som settepresident for dagens møte.

S a k n r . 1

Interpellasjon fra representanten Lena Jensen til utdannings- og forskningsministeren:

«Etter den statlige overtakelsen av sykehusene sitter fylkeskommunene ifølge NIBR igjen med et akkumulert underskudd på om lag 1,8 mrd. kr. Dersom det ikke foretas et sluttoppgjør mellom staten og fylkeskommunene, vil resultatet bli betydelige kutt i den videregående opplæringen. Statsråden representerer et parti som i valgkampen signaliserte at de ville satse på utdanning og styrke den videregående skolen. I dag er det allerede mangel på ut-

styr, dårlige bygninger og behov for etterutdanning av lærere. Nå har mange fylker også måttet kutte drastisk i antall klasser. Kostnadskrevende yrkesfag er de første som rammes. Dette til tross for at næringslivet mangler faglært arbeidskraft.

Mener statsråden at den videregående skolen skal ta ansvaret for sykehusenes underskudd, og hva slags videregående skole er det Regjeringen i så fall har tenkt å tilby ungdom og næringsliv?»

Lena Jensen (SV): Skole og utdanning er det viktigste vi kan satse på. Det er kunnskapen vi skal leve av i framtidens Norge. SVs mål er at Norge skal bli den fremste kunnskapsnasjonen i verden. Da må vi satse mye penger på utdanning, for å styrke kvaliteten både på skolebygg og i undervisningen. Elevene må få mulighet til å velge den utdanningen de ønsker, samtidig som færrest mulig skal trenge å flytte på internat eller hybel når de begynner på videregående skole. En offensiv skole koster penger, og det koster å satse på utdanning.

Videregående skoles oppgave er å ruste elevene til å møte arbeidslivet og kravene som stilles der. Dette betyr at elevene må få mulighet til et tett samarbeid med bedrifter og næringsliv i lokalmiljøet. Vi trenger en fleksibel opplæring som møter framtidens utfordringer.

Tenk om videregående skole måtte kutte med 2 milliarder kr de neste årene! Hvor mange elever måtte flytte på hybel for å få skoleplass, og hvor mange måtte ta skoleplass på en linje som de ikke ønsker? Hvilke signaler sender man da til den videregående skolen og til ungdommen? Hvilken kvalitet er det da staten legger seg på? Og hva betyr videregående utdanning for Norge?

Dette er ingen spøk, men beklageligvis rene og skjære fakta. Det ligger en tidsinnstilt bombe under videregående skole.

Etter den statlige overtakelsen av sykehusene sitter fylkeskommunen ifølge NIBR igjen med et akkumulert underskudd på om lag 1, 8 milliarder kr. Regjeringen har løpt fra sitt ansvar og lar elevene i den videregående skolen sitte igjen med regningen. Dette er en regjering som i valgkampen kom med løfter om å satse på skole, utdanning og næringsliv. Fylkeskommunens økonomiske situasjon er politisk bestemt. Uansett hva Regjeringen syns om fylkeskommunen, er det ungdommen som nå lider under dette. Og det er ikke videregående skole som har skyld i underskuddene i fylkeskommunene.

Dette burde ikke være en politisk sak i det hele tatt. For Høyre, som sitter med ministerposten for skole, og som var et parti som gikk til valg på å satse på skole og næringsliv, burde det være en selvfølge å sikre kvaliteten i den videregående skolen. Dette underskuddet som fylkeskommunen sitter med, har ringvirkninger både for ungdom, voksenopplæring og næringsliv.

Nærmere 2 milliarder kr må fylkeskommunenes frie midler økes med for å opprettholde tjenesten på samme nivå som i dag. Dette er alvorlig. Etter at staten overtok sykehusene, ligger det igjen en stor gjeld i fylkeskommunene, som sykehusene har den største del av skylden for.

For å bruke et kjent begrep vil jeg kanskje kalle dette for «harry».

Kjøper man en bedrift, tar man også med seg underskuddet. Dette er et kjent fenomen fra Bedrifts-Norge. Staten har skyld i underskuddet. Og retten til videregående utdanning for voksne og ungdom, er den glemt? I mange fylkeskommuner må en skjære ned på driften og kutte alle nyinvesteringer. Og dette skjer selv om videregående skole ikke er skyld i underskuddet. Det man har gjort, er å velte underskuddet over på skolene, og staten har bare forsvunnet. Den nye fylkeskommunen må starte med et gedigent underskudd.

SV, som er et seriøst skoleparti, mener at regningen må betales av staten. Det er ikke ungdom som skal sitte igjen og ta kuttene. Det er de kostnadskrevende fagene som går først, deretter er det skolene i distriktene. Distriktene trenger forutsigbarhet og en skole i nærmiljøet. Det er her store deler av næringslivet ligger i vårt langstrakte land. For å få et tett samarbeid med næringslivet er skolene nødt til å legge til rette for dette.

Jeg mener at retten til å ha en skole i nærmiljøet er viktig og har vært et viktig politisk prinsipp i årene som har gått. En skole i nærmiljøet betyr at mange flere vil velge å ta en utdanning, mange flere vil få en utdanning. Man ser også i dag en skjevfordeling når det gjelder hvem som tar utdanning – etter hvor de bor. En reduksjon i antall distriktsskoler vil bety en stor forskjell i utdanningsnivået landet rundt. En nedleggelse av skoler eller linjer i distriktene vil føre til at færre vil velge utdanning.

I flere år har skolene lidt under at sykehusene har drevet med underskudd. Det har blitt lengre og lengre reiseavstander de senere årene, og underskuddet på om lag 2 milliarder kr vil, hvis fylkeskommunene er nødt til å ta det, bety enda lengre reiseavstander. Mange blir nødt til å bo på internat eller hybel, samt at man er nødt til å velge studieretninger man i utgangspunktet kanskje ikke ønsker, og man blir kanskje nødt til å velge allmennfaglig studieretning.

Kuttene i den videregående skolen kommer nå når næringslivet trenger arbeidskraft og mangler kvalifisert faglært arbeidskraft. Resultatet vil kanskje bli at man samles i noen få store skoler. Man får lengre reiseavstander, og det likeverdige utdanningstilbudet i landet som man i lengre tid har strebet etter, vil være en saga blott.

De senere årene har også reduksjonen i tilbudet i videregående skole vært større enn reduksjonen i antall elever i de videregående skoler. Videregående skoler har i mange år lidt under at sykehusene har gått med underskudd. Dette gjenspeiler seg også i kvaliteten i mange videregående skoler rundt om i landet.

Jeg får ikke dette til å henge sammen. I Finnmark f.eks. satte man i gang med en overordnet plan for videregående opplæring i fylket, men har stilt denne i bero. Dette sier noe om de dramatiske konsekvensene dette vil få hvis ikke Regjeringen vil sette inn mer midler til fylkeskommunen og sette inn ressurser i den videregående skolen.

I Finnmark er det også et forslag om å legge ned to av ni videregående skoler i fylket. Resultatet av dette blir at elevene blir borteboere, samt at det blir stor ulikhet for elever i Finnmark fylke i forhold til elever rundt omkring i landet. Og bare noen få vil få det tilbudet de ønsker seg. Til slutt er det næringslivet som taper aller mest. Hvilke signaler ønsker ministeren i dag å gi til Finnmark?

Det er en lite imponerende strategi Regjeringen har valgt, den er lite skolevennlig og lite næringslivsvennlig. I løpet av våren står slaget om videregående skole. Mange fylkeskommuner bare venter på revidert nasjonalbudsjett for å se om Regjeringen ønsker å legge inn mer penger til videregående skole.

Elevtallene vil øke ganske kraftig i årene som kommer, samtidig som fylkeskommunene blir nødt til å redusere tilbudet. Fra 1999 økte elevtallet med i overkant av 11 000, og fram til 2010 vil elevtallet øke med i overkant av 37 000. I voksenopplæringen har man beregnet at elevtallet vil øke med 5 000, samtidig som man kanskje vil oppleve massive skolenedleggelse.

I Sør-Trøndelag f.eks. er 15 skoleklasser foreslått nedlagt. Eksamensavgiften for privatister er foreslått økt. Privatister får ikke lov til å ta privatisteksamen på grunn av dårlig økonomi. I Østfold er 12 klasser foreslått fjernet. Vil ministeren sikre en skole i distriktene og sikre en politikk som fører til en likeverdig utdanning, og sikre retten til en videregående utdanning både for voksne og ungdom?

Ansvaret for skolen ligger hos utdanningsministeren. Det er i dag allerede mangel på utstyr, det er dårlige skolebygg og det er stort behov for etterutdanning av lærere. Hva slags videregående skole er det ministeren har tenkt å tilby ungdom og næringsliv i Norge i årene framover?

E l i s a b e t h R ø b e k k N ø r v e hadde her overtatt presidentplassen.

Statsråd Kristin Clemet: I interpellasjonen fremsettes det en del påstander om at videregående opplæring preges av dårlige bygninger, behov for etterutdanning av lærere, at mange fylkeskommuner har kuttet drastisk i antall klasser, og at det er kostnadskrevende yrkesfag som rammes. Nå viser imidlertid statistikken pr. 1. oktober 2001 fra Statistisk sentralbyrå at over halvparten av elevene på grunnkurs går på yrkesfaglige studieretninger. Andelen elever på yrkesfaglige grunnkurs har faktisk steget. I 1999 og 2000 gikk rundt 51 pst. av elevene på grunnkurs i yrkesfaglige studieretninger. For innværende skoleår er andelen elever på grunnkurs i yrkesfag steget til rundt 54 pst. Tendensen er altså en større andel elever på yrkesfaglige studieretninger. Fra 1999 til 2000 har antall klasser gått noe ned, men dette må ses i sammenheng med nedgang i elevtallet. Antall elever pr. klasse har holdt seg stabilt de siste årene.

Jeg er enig i at det er behov for å satse på skolebygg og etterutdanning, og det er på disse områdene det satses fra statens side. I statsbudsjettet for 2002 er det vedtatt en statlig finansieringsordning der kommuner og fylkeskommuner skal få kompensert renteutgifter knyttet til

nybygg og utbedring av skoleanlegg. Finansieringsordningen gjør det mulig for kommunesektoren å ta opp rentefrie lån på til sammen 15 milliarder kr med fem års avdragsfrihet og en samlet løpetid på hvert lån på 20 år. Tilsagn om støtte vil bli fordelt over en åtteårsperiode etter søknad.

Kompetanseutvikling for lærere er også et viktig satsingsområde. Mer enn noensinne trenger skolen motiverte lærere med faglig tyngde og pedagogiske egenskaper. Etter- og videreutdanning er først og fremst skoleeiers ansvar, men for å nå viktige utdanningspolitiske mål har staten tildelt ca. 260 mill. kr til ulike kompetansetiltak rettet mot lærere og skoleledere i 2002.

Det er for tidlig å si noe om neste skoleår, men en foreløpig vurdering av fylkeskommunenes budsjetter for 2002 viser at mange fylkeskommuner ikke varsler store endringer i tjenestetilbudet.

Ved behandlingen av Budsjett-innst. S. nr. 5 for 2001-2002 fra kommunalkomiteen om statsbudsjettet 2002 fattet Stortinget følgende to vedtak:

1. «Stortinget ber Regjeringa om å komme tilbake i Revidert nasjonalbudsjett for 2002 med eit opplegg for eit rettferdig sluttoppgjør for fylkeskommunane.»
2. «Stortinget ber Regjeringen i Revidert nasjonalbudsjett 2002 om å komme med et opplegg for et rettferdig oppgjør til fylkeskommuner som har fremtidige dokumenterte inntektstap. Det anmodes om en særlig oppmerksomhet på situasjonen i Østfold og Nord-Trøndelag. I opplegget må det tas hensyn til at Stortinget økte skjønnsrammen til fylkeskommunene med 200 mill. kroner for 2002 i forhold til forslaget i kommuneproposisjonen.»

I revidert nasjonalbudsjett for 2002 vil det derfor bli foretatt en samlet vurdering av det økonomiske oppgjøret som følge av statlig overtakelse av spesialisthelsetjenesten. I denne forbindelse vil det også bli foretatt en gjennomgang av gjeldsoppgjøret knyttet til utviklingen gjennom 2001.

Lena Jensen (SV): Jeg takker for svaret. Men jeg fikk ikke svar på noen av mine spørsmål. Statsråden gav ingen signaler om hva slags type kvalitet man ønsker i den videregående skolen, hva slags innretning man ønsker for å satse på distriktene og – ifølge den linjen som har vært tidligere – på en distriktsskole. Statsråden gav heller ingen signaler om hvor stor betydning den videregående skolen har for henne. Statsråden forholdt seg ikke til de tallene som NIBR har kommet med, at fylkeskommunenes frie midler må økes med nærmere 2 milliarder kr for å kunne opprettholde tjenesten på samme nivå som i dag – det samme nivået, ikke en økning av nivået.

Jeg er bekymret for videregående skole. Denne våren ligger det som sagt en tidsinnstilt bombe under den videregående skolen. Hva slags signaler er det statsråden ønsker å sende når det gjelder hva slags videregående skole fylkeskommunene skal drive?

Statsråd Kristin Clemet: Jeg mener at jeg besvarte de spørsmålene som ble stilt i interpellasjonen. Der har

representanten Lena Jensen tatt opp sin bekymring vedrørende utstyr og dårlige bygninger, som jeg besvarte, og jeg viste til låneordningen som er innført, men som man ennå ikke helt ser resultatene av, fordi den er så ny. Men den må vi selvfølgelig evaluere nærmere når vi ser interessen for den og bruken av den.

Dessuten tok representanten i interpellasjonen opp spørsmålet om etterutdanning av lærere, som jeg også mener er svært viktig. I tillegg til det som skal satses av skoleeiere, som jo har hovedansvaret her, mener jeg at staten må satse mer enn noen gang på å legge et ekstra trykk på etter- og videreutdanning av lærere, som jeg mener er meget viktig.

Så tok hun opp bekymringen for yrkesfag, og den kan jeg i og for seg dele med henne, men der mener jeg at jeg hadde tall å vise til som kanskje gir et litt annet bilde enn det som hun selv gav i sitt innlegg.

Så tar hun opp spørsmål knyttet til kommuneøkonomien og fylkeskommunenes økonomi, som selvfølgelig er meget viktig, men der er vi i den situasjon at Regjeringen følger opp – jeg holdt på å si – på helt ordinær måte, slik Stortinget også har bedt om, og kommer tilbake til dette i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett. Jeg er sikker på at representanten Jensen har forståelse for at jeg ikke kan gå nærmere inn på det her nå før revidert nasjonalbudsjett er lagt frem. Men Regjeringen kommer tilbake til den situasjonen.

Min interesse for og engasjement i videregående opplæring er naturligvis meget stor. Vi har et utvalg i arbeid for å øke kvaliteten på hele grunnopplæringen. Jeg er dessuten veldig opptatt av at vi greier å få til en riktig – hvis jeg kan bruke et slikt uttrykk – fordeling på allmennfag og yrkesfag. Jeg vet at SV relativt nylig har fremmet forslag her i Stortinget om å styrke yrkesfagene, som vi vil komme tilbake til og diskutere. Jeg selv er meget opptatt av også å høyne statusen for yrkesfag og gjøre det mer interessant for elever å gå den veien. En måte å gjøre det på er jo også å gjøre det mer interessant fortsatt å gå på skolen etter videregående skole uten nødvendigvis å begi seg ut på en lang akademisk utdanning innenfor tradisjonelle universiteter og høyskoler. Derfor har jeg varslet at Regjeringen også vil komme tilbake med en sak som gjelder lov om fagutdanning etter toårig utdanning på toppen av yrkesrettet videregående opplæring. Så dette er jeg meget engasjert i. Jeg er også meget engasjert i innholdet, som vi skal komme tilbake til i forbindelse med at Kvalitetsutvalget kommer med sin innstilling, der noen viktige temaer er situasjonen for annet fremmedspråk, situasjonen for matematikk og realfag, og forholdet mellom yrkesfag og allmennfag og det å gjøre yrkesfag mer attraktivt.

Men akkurat når det gjelder fylkeskommunenes økonomi, må jeg be om respekt for at det er et tema som vi må komme tilbake til i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett, noe Stortinget i og for seg er enig i. Det er ikke veldig lenge til.

Karita Bekkemellem Orheim (A): Interpellanten tar utgangspunkt i det uoppgjorte økonomiske forholdet

mellom staten og fylkeskommunene etter statens overtakelse av sykehusene, hvor det er et akkumulert underskudd knyttet til sykehusdriften fra tidligere år. Man er bekymret for at et sluttoppgjør til ugunst for fylkeskommunene vil føre til at dette går ut over tilbudet og oppgavene knyttet til videregående opplæring, eller – mer direkte sagt – at ungdoms rett til en god videregående opplæring vil komme til å bli skadelidende. Det er en bekymring jeg deler.

Jeg viser i denne sammenheng til et forslag fra bl.a. Arbeiderpartiet som ligger til behandling i Stortinget, hvor dette forholdet er tatt opp. Kanskje burde dette spørsmålet vært adressert til en annen fagstatsråd, men jeg går ut fra at statsråd Clemet er opptatt av å sikre et best mulig økonomisk grunnlag for å ivareta de store oppgavene knyttet til den videregående opplæringen. Jeg håper i hvert fall ikke Høyres holdning til fylkeskommunene vil føre til at ungdom i den videregående opplæringen blir taperne.

Etter min oppfatning har fylkeskommunene løst og løser oppgavene innenfor videregående opplæring på en god måte. Men det ligger helt klart store utfordringer i utviklingen av tilbudet framover, både med hensyn til kapasitet og utstyrs- og innholdssiden. Et eksempel er situasjonen for Akershus fylke. Fylket har en spesielt sterk befolkningsvekst i aldersgruppen 16-19 år i perioden fram til 2010. Her er det planer for dekning av et behov som vil bety 4 600 elevplasser, naturlig nok med store konsekvenser både for investerings- og driftsmidler.

Vi må heller ikke glemme tilretteleggingen for voksnes rett til videregående opplæring. De gjenværende oppgavene i fylkeskommunene, hvor videregående opplæring utgjør det største området, må ikke rammes på grunn av underskudd knyttet til tidligere drift av sykehusene når disse nå er overtatt av staten. Jeg går ut fra at en statsråd med ansvar for utdanning vil ha dette utgangspunktet når Regjeringen tar sin beslutning.

Vi er alle tjent med et videregående opplæringstilbud som ivaretar kapasitetsbehov og innholds kvalitet til beste for samfunnets behov og den enkelte elevs mulighet til å nå sine mål.

Og helt til slutt, som et lite apropos: Vi ser nå Høyres og Regjeringens iver når det gjelder frislipp av privatskoler. Der kan jeg si veldig tydelig og klart at Arbeiderpartiet vil gå imot alle forsøk på å uthule eller svekke det offentlige ansvaret for å legge til rette for og drive det videregående opplæringstilbudet. Det er avgjørende for å sikre prinsippet om lik rett til utdanning i dette landet.

Søren Fredrik Voie (H): Med så mye elendighetsbeskrivelse når det gjelder fylkeskommunen og dens evne til å drive videregående skole som interpellanten serverte i sitt hovedinnlegg, er det jo gledelig å registrere at også ledende SV-ere er blitt opptatt av fylkeskommunens videre skjebne og eventuelle nedleggelse.

I interpellasjonen blir det bl.a. vist til mangel på utstyr, dårlige bygninger og behov for etterutdanning av lærere. Dette er jo ikke noe som oppstår over natten, i og med at staten overtar ansvaret for sykehusene. Det er noe

som har oppstått over mange år. Å reise et skolebygg tar iallfall en 3–5-årsperiode hvis man regner fra planlegging til prosjektet er gjennomført. Da må det jo være slik at SV også har et stort ansvar for den mangelfulle oppfølgingen fra fylkeskommunenes side på dette området, der SV har vært med og styrt i den grad de hittil har hatt innflytelse i fylkeskommunene.

Jeg synes også det er en vesentlig nedprioritering av det lokale demokratiet og selvstyret i fylkeskommunen å påstå at det først og fremst er distriktsskolene og de yrkesfaglige studieretningene som blir rammet. Når vi har et desentralisert skoleverk og et desentralisert skolesystem, er det jo nettopp fordi man skal ta hensyn til de lokale behov, enten det gjelder behovet på arbeidsmarkedet eller for å styrke utdanningene på bestemte områder. Når interpellanten også er inne på Finnmark, har jeg bare lyst til å nevne at det foregår spennende og interessant forsøk bl.a. i Finnmark, Nordland og Sogn og Fjordane med nettbasert undervisning, som gir oss en helt annen mulighet til og måte å spre også videregående opplæring på til områder som før ikke har hatt videregående skoler, og som gjør at man kan nå langt flere, også den voksne del av befolkningen, som hittil ikke har hatt dette utdanningstilbudet.

Ellers er jeg også i likhet med representanten Bekkemellem Orheim litt overrasket over at det er utdannings- og forskningsministeren som får denne interpellasjonen, jf. den påpeking som ble gjort i statsrådets svar om at det allerede er vedtatt av Stortinget at denne problemstillingen, som i hovedsak er knyttet til økonomi, skal vurderes i revidert nasjonalbudsjett. Og det er enda mer overraskende, når man vet at SV var med på å redusere bevilgningene til bl.a. videregående skoler ved å kutte 30 mill. kr til landslinjene da vi behandlet statsbudsjettet i fjor høst, at de nå kommer og beklager seg over at det er for lite økonomi til disposisjon.

Jeg vil helt til slutt bare få lov til å understreke det som statsråden var inne på, at når det gjelder hvem som skal ha ansvaret for sykehusene og sykehusenes underskudd, så er det iallfall ikke et ansvar som ligger på videregående skoler. Videregående skoles ansvar er å gi den beste undervisningen som skolen kan gi, med god kvalitet og god kreativitet som imøtekommer både elevenes, næringslivets og samfunnets behov.

Arne Sortevik (FrP): Først av alt: Når jeg hører Arbeiderpartiets bekymring for den offentlige skole – monopolskolen – som fremviser et så utstrakt forfall som den nå gjør, finner denne representanten grunn til å understreke at det er med begeistring vi registrerer utdanningsstatsrådets ivrige aktivitet for å åpne opp for andre driftsformer og åpne opp for konkurranse. Det er en aktivitet som vi applauderer og hilser velkommen.

Tre poenger i debatten: Det ene er det bygningsmessige. Den siden ble belyst i spørretimen onsdag – og svaret viser at det går sent. Ordningen med lån er spesielt bekymringsfull når det gjelder fylkeskommunen, som jo har elendig økonomi. Det er kanskje spesielt synlig der, når man til og med har en uavklart situasjon om fylkes-

kommunens fremtid, om man i det hele tatt med denne låneordningen vil invitere til at det blir utvist aktivitet innenfor lånerammen på 15 milliarder kr.

Så til økonomien og kvaliteten. Det er en kjensgjerning som jeg ikke tror noen kan løpe fra, at fylkeskommunens økonomi de siste årene stort sett har vært bedrøvelig dårlig. Ofte har man saldert med undervisningsmidler, spesielt synlig i budsjettene for 2002, og det er åpenbart at dette går ut over kvaliteten. Når statsråden lover hjelp gjennom revidert, håper vi at den hjelpen avspeiler det som er målt av manglende ressurser. Det gjenstår å se. Det er ikke fremvist noen økonomi i svaret. Det er tillyst hjelp, men det er jo viktig at hjelpen står i forhold til det som er det faktiske behovet.

Da kommer jeg til mitt tredje poeng: Den beste løsningen er kanskje i størst mulig grad å frigjøre de videregående skolene fra fylkeskommunens klamme økonomiske grep. Derfor vil jeg spørre konkret om man kan tenke seg å åpne for forsøksvirksomhet, slik at de kommuner som ønsker det, kan få lov til å drive videregående skoler innenfor sine egne kommunale grenser, og om man kan tenke seg en eller annen form for fristilling av de videregående skolene i form av stiftelser, slik at man får disse skolene ut av fylkeskommunens økonomi, uavhengig av den avklaringsprosessen som pågår.

Man må fokusere på det som betyr noe, nemlig å ha et godt tilbud til elevene, og det tilbudet skal være godt, uavhengig av hvem som har eierrollen.

Rolf Reikvam (SV): Representanten Voie svingte seg til de store høyder og utbasunerte klart og tydelig at underskuddet innenfor helsesektoren iallfall ikke skulle ramme utdanningssektoren.

Men det er jo det som er i ferd med å skje nå! Det store genererte underskuddet på ca. 1,8 milliarder kr, som er dokumentert i en NIBR-undersøkelse, vil ramme videregående skole. Det er nødt til å ramme videregående skole hvis vi ikke gjør noe med det, nettopp fordi utdanningssektoren er den største sektoren som fylkeskommunen sitter igjen med. Det er også den mest økonomisk krevende sektoren. Og hvis en nå skal fordele dette genererte underskuddet på 1,8 milliarder kr på de ulike sektorene som er igjen, er det åpenbart for alle at dette vil ramme videregående skoler – hvis vi altså ikke gjør noe med det. Så det grunnleggende og prinsipielle spørsmålet er: Er vi villige til å sanere og ta ansvaret for dette genererte underskuddet? Og bare et lite apropos: Når staten nå har tatt over sykehusene, er det ganske kjapt kommet klare signaler om at her er det behov for tilleggsbevilgning. Og her er staten åpenbart villig til å legge inn ekstra penger. Det var man ikke den gangen fylkeskommunen satt med ansvaret for helsesektoren.

Er vi da villige til å løfte vekk dette genererte underskuddet og si at fylkeskommunene skal starte på scratch i forhold til de gjenværende sektorene de har ansvaret for? Det er det grunnleggende – og det prinsipielle – spørsmålet som Søren Voie overså og svingte seg godt over.

Så til statsråden. Jeg forstår jo at statsråden ikke vil si hva som kommer i revidert. Men jeg hadde for så vidt

ventet at statsråden hadde problematisert dette forholdet som er tatt opp i interpellasjonen, nemlig: Vil dette ramme videregående skole, og hvilke konsekvenser kan det få for videregående skole hvis fylkeskommunene kommer i en økonomisk situasjon der de ikke er i stand til å opprettholde tilbudet, ikke i stand til å opprettholde et desentralisert utdanningstilbud, opprettholde skoleklasser osv.? Og hvis de blir tvunget til å kutte på grunn av at vi ikke er villige til å overføre eller sanere gjeld, vet vi at det er de dyreste tilbudene som i første omgang blir kuttet. Det vet vi. Det er naturlig. Sånn må det være. Og de dyreste tilbudene er de yrkesfaglige tilbudene. Så jeg venter spent på revidert og på hva Regjeringen vil legge inn der.

Min sterke oppfordring er at her må det legges inn penger. Hvis vi ikke gjør det, vil dette helt klart i årene framover – iallfall i 2003 – ramme videregående skole, utdanningstilbudet og omfanget av de ulike tilbudene

Arne Lyngstad (KrF): Alle talere har understreket at fylkeskommunens økonomi er viktig for det videregående skoletilbudet. Det er vi alle enige om.

Det er klart at denne reformen som vi har vært gjennom, reiser en del utfordringer i forhold til fylkeskommunens økonomi. Jeg er tilfreds med at Regjeringen sier seg villig til å gå gjennom situasjonen nå i vår i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for å kartlegge hva som er den faktiske situasjonen, og hva som skal være statens bidrag. For når det gjelder de utgiftene som er knyttet opp mot helsereformen – og der er jeg enig med representanten Voie – er det naturlig at Stortinget går inn og tar ansvaret for det.

Det som gjør meg bekymret, er at vi har en del tilbud som kanskje umiddelbart står i fare. Det gjelder voksenopplæringstilbudet. Vi vet at trang økonomi i fylkeskommunene gjør at en ikke får til den satsingen på voksenopplæringen som er ønsket. En baserer seg i veldig stor grad på nettbaserte tilbud. Det er vel og bra, men det trengs også tilbud hvor en har klassetilhørighet og deltakelse.

Det samme gjelder tilbudet for tekniske fagskoler, hvor en også prøver å finne økonomisk besparende tiltak. Dette er et tilbud som har gått litt på tomgang i påvente av en avklaring om hvem som skal ha ansvaret. Men tilbudet trengs, og det er fortsatt fylkeskommunens ansvar, så man må sørge for at tilbudet ikke blir lagt ned.

Stortingsflertallets budsjettvedtak i fjor har ført til at en del skigymnas har en uavklart finansiering. Det er disse umiddelbare konsekvenser som vi må gripe fatt i og finne en løsning på. Jeg tror at vi får en avklaring på den økonomiske situasjonen i vår, og da vil vi også kunne se hvilke av disse skoletilbudene som kan opprettholdes og bli videreført. Men fylkeskommunens ansvar ligger der som en bærebjelke.

Mali Grete N. Aksnes (Sp): Innleiinga i interpellasjonen tok utgangspunkt i det oppsamla underskotet som fylkeskommunane no sit inne med. Det har vore to felt som har hatt ei sterkt stigande kurve i fylkesøkonomien,

og det er sjukehusa og barnevernet. No er det sagt at vi må bruka 15 år for å nedbetala gjeld som er komen først og fremst på grunn av sjukehusa. Eg har forstått at helseforetaka no skal få auka løyvingar for å vidareføra den innsatsen som fylkeskommunen gjorde i fjor, mens fylkeskommunen som gjorde den jobben, då ikkje skal få dekt dei same kostnadene. Eg ser her at det er ei slags innrømming av at det har vore underfinansiert, og då er det om å gjera at ein greier å retta det opp igjen no i revidert.

Mykje av det som fylkeskommunen har brukt pengar på, har vore initiert av Stortinget med krav om spleiselag for å få ting utført. Det gjeld både investering og drift. Og i den perioden har skulane måtta venta. Reform 94 førte sjølv sagt med seg store behov for ombygging og tilbygg i forhold til dei nye planane – teorirom, grupperom osv. IT-investeringar er det også eit klart krav om i lov om vidaregåande utdanning at skal brukast som eit pedagogisk hjelpemiddel i alle fag, pluss at det skal vera eit sjølvstendig fag. Då er det eit stort behov for utskifting av forelda maskinvare, og opplæring av lærarar er heilt nødvendig.

Men eg vil bruka mitt siste minutt på det som kanskje er aller viktigast. Etter Reform 94 har alle ungdommar rett til plass i den vidaregåande skulen. Vi ser ein eksplosjon i barnevernstiltak, det fører også til den same store auken i spesialundervisning. Det blir veldig viktig at vi no greier å oppretta alternative tiltak for elevar som ikkje finn seg til rette innanfor den ordinære undervisninga – opplegg med stor fleksibilitet, her nyttar det ikkje med firkanta opplegg. Dette er ungdommar med lite eller inga omsorg heime – det kan vera snakk om rus, kriminalitet eller psykiske problem – og skulen er for mange det einaste faste haldepunktet. Vidaregåande skule kan altså ha stor førebyggjande effekt på ungdomsproblem. Kvart år vi greier å halda desse ungdommane innanfor systemet, er mykje vunne. Utan eit sluttoppgjær no som gir fylkeskommunen rom for tiltak for denne elevgruppa – ho er lita, men har store ringverknader – vil skulen og samfunnet tapa både økonomisk og menneskeleg.

Lena Jensen (SV): Det har vært en interessant debatt, det har vært en veldig viktig debatt, og det har kommet mange interessante innspill. Det er et sterkt behov for å styrke videregående skole i årene framover. Det vil være, som jeg sa i min innledning, en kraftig økning av elever, både ordinære elever og elever som vil ta voksenopplæring.

Jeg vil utfordre ministeren på hennes distriktsperspektiv. Ser hun behovet for videregående skoler i distriktene og at disse opprettholdes, selv om det vil være dyrere å ha skoler i distriktene?

Det er bra at ministeren på en måte har lovet hjelp til de videregående skolene i revidert. Det er viktig å ta på alvor situasjonen rundt omkring i fylkeskommunene og de varslede kuttene som kommer i veldig mange fylkeskommuner. Noen fylker er rammet ekstra hardt. Man er nødt til å ha øynene åpne for det som kan skje hvis man ikke legger inn penger i revidert. Det er politisk bestemt

hvor mye penger fylkeskommunen skal ha. Det er politisk bestemt hva fylkeskommunen skal ha av frie inntekter. Og nå i den nye fylkeskommunen er det viktigste ansvarsområdet videregående skoler, kollektivtrafikk og kultur. Hvis fylkeskommunen får 2 milliarder kr mindre i inntekt, sier det seg selv – det er veldig logisk – at det som er dyrest, det som er den største utgiften, nemlig videregående skole, vil bli rammet veldig hardt.

Statsråd Kristin Clemet: Bare noen få kommentarer bl.a. til noen spørsmål: Jeg er naturligvis veldig glad for interpellantens engasjement for videregående skole, selv om jeg nok synes at det har vært brukt vel sterke ord her innimellom om situasjonen der. Jeg forstår også at det er respekt for at vi må komme tilbake til fylkeskommunenes økonomi i revidert nasjonalbudsjett. Men la meg gjenta det jeg sa i innlegget mitt, at en foreløpig vurdering av budsjettene for 2002 ikke varsler om store endringer i tjenestetilbudet, og det er også slik ifølge statistikken at de såkalte dyre tilbudene – altså særlig yrkesfag, andelen elever som går på yrkesfag – faktisk er økende.

Så et par kommentarer til et par andre spørsmål: Representanten Sortevik sa noe som ikke er feil, men som jeg gjerne vil presisere, og det gjelder denne låneordningen for bygg, hvor han sa at det går sent. Jeg kan være enig med ham i at det har gått litt sent å utarbeide retningslinjer og rutiner, men la meg presisere at dette ikke betyr at iverksettelsesdatoen er endret. Den står fast, og det er kanskje viktig å få sagt for referatets skyld, av hensyn til de kommuner og fylkeskommuner som kan tenkes å ville nyttiggjøre seg ordningen. Datoen er 1. januar 2002.

Så stilte representanten Sortevik også et spørsmål vedrørende eventuell forsøksvirksomhet, når det gjelder spørsmålet om kommuner skal kunne få overta ansvaret for videregående skole. La meg si: I snakkende stund er det meg bekjent en hypotetisk problemstilling. Det foreligger ingen søknader. Dersom slike søknader kommer, må de naturligvis behandles, og da vil jeg som utdanningsminister legge det utdanningsfaglige og det utdanningspolitiske til grunn. Vi er jo opptatt av – og det gjelder vel alle som har deltatt i denne debatten – hva som er godt for utdanningen, og for videregående skole. Dette må være perspektivet ved vurderingen av eventuelle slike søknader.

Så spurte interpellanten om mitt distriktperspektiv. Selvfølgelig mener jeg at retten til videregående opplæring skal være den samme over hele landet, men jeg kan jo også kanskje sende en utfordring tilbake til SV vedrørende fritt skolevalg, som er innført i noen fylker, men ikke alle steder – langt fra alle steder. Et fritt eller friere skolevalg er jo også noe som reduserer risikoen for at elever må gå på studieretninger de ikke ønsker.

Og så helt til slutt: Det ble sagt fra interpellanten her at det er «politisk bestemt» hvor mye penger fylkene har, osv. Ja, i stor utstrekning er mye av det vi driver med, politisk bestemt. Men vi må ikke bli så fiksert på at det er utdanningsministeren eller dette hus som bestemmer alt

for fylkene, at vi så å si har opphevet lokaldemokratiet. Lokaldemokratiet fungerer. Man har et stort ansvar også i fylker og kommuner for grunnskolen og videregående opplæring, og det er ikke bestemt fra denne sal til punkt og prikke verken hvordan inntektene ser ut, eller hvordan man skal bruke pengene. Det kan gjøres mer eller mindre effektivt. Så ansvaret for en god skole er faktisk delt i Norge.

Presidenten: Da er sak nr. 1 ferdigbehandlet.

S a k n r . 2

Interpellasjon fra representanten Arne Lyngstad til utdannings- og forskningsministeren:

«En rekke utviklingstrender i vårt samfunn tilsier et fornyet engasjement og flere konkrete initiativ med fokus på verdi- og dannelsedimensjonen i møtet mellom barn, ungdom og voksne. I Sverige og Danmark har utdanningsdepartementene satt i gang et konkret arbeid for å engasjere elever, lærere og foreldre. Fellesskapets verdier settes på dagsordenen gjennom diskusjon omkring problemer som vold, rasisme, mobbing og spiseforstyrrelser, men også fokus på positive verdier som samhold, respekt og toleranse. Sem-erklæringen signaliserer styrking av verdiformidling og verdibevissthet i skolen.

Hvordan ønsker statsråden å følge opp den enkelte skole i arbeidet med å styrke bevisstheten omkring verdier og holdninger i skolens hverdag?»

Arne Lyngstad (KrF): Skoledebatten går i bølger. I dag er det – og det med rette – stort fokus i forhold til skolens oppgave med hensyn til kunnskapsformidling. Flere undersøkelser viser at barn i norsk skole skårer gjennomsnittlig i viktige skolefag og ferdigheter. Dette er en stor utfordring. Men nå trenger debatten et utfyllende perspektiv. Skolen er ikke bare en kunnskapsinstitusjon, den skal også gi barna en oppdragelse til «gagns menneske».

Oppdragelse, opplæring og utdanning er det viktigste virkemiddelet for danningen av den oppvoksende generasjon. Skolens oppdrageransvar innebærer at den enkelte elevs personlige og sosiale utvikling og danning står i sentrum gjennom tilegnelse av kunnskaper, normer og verdier innenfor et fellesskap preget av sosialt ansvar og medmenneskelighet. Den personlige og sosiale utvikling og danning kan bare skje i møte med sosiale, åndelige og kulturelle verdier, helst slik disse verdiene blir konkretisert i samlivet med mennesker som står barnet nært. Familien og skolen er slike viktige verdiformidlende institusjoner. I sin sluttrapport peker Verdikommisjonen på at «skolens betydning som møtested for etisk bevisstgjøring og verdiformidling kan knapt overvurderes».

I vår samtid finner vi et tydelig behov for å fokusere på skolens verdi- og dannelsesrolle. Menneskets nytteverdi ser vi ofte godt dokumentert f.eks. gjennom arbeidsinnsats, bidrag til merverdi i økonomisk forstand så vel som bidrag til medisinsk forskning. Men mennesket har en egenverdi i seg selv – et absolutt menneskeverd.

Dermed må fokus også settes på menneskets integritet og utvikling, men også dets ansvar for fellesskapet. Anerkjennelsen av menneskeverdet betyr at verdi- og dannelsesoppgaven er det viktigste i skolens oppgave. Men skal vi lykkes i dette arbeidet, trenger barna kunnskap om livet og samfunnet. Læringsarbeidet må bygge på et helhetlig læringssyn som integrerer oppdragelse, kunnskap og mestring. Behovet for verdi- og dannelsesarbeidet kommer også tydelig fram i skolens arbeid med å gi innhold til begrepet livskvalitet. Da settes fokus på de immaterielle verdier – det å oppleve, det å mestre, det å vite.

Et annet område som også viser behovet, er arbeidet med å forme sin egen identitet. Vår globale tidsalder og det flerkulturelle samfunn sprenger fram nye rom for identitetsbygging, ja også fordommer vi ikke ante vi hadde, avsløres. Shabana Rehman har i Dagbladet 2. mars i år omtalt den flerkulturelle debatten og sammenlignet den med lille Bambi på isen – Bambi, nyfødt, klønede, usikker og modig der den løper ut på isen, faller og reiser seg, faller og reiser seg. Rehman bruker dette som et bilde på identitetens kaos, forvirringens paradisi. Men, fortsetter hun:

«Nyskapingenes tid er foran deg ... Og i denne herlige suppa skal du ta stilling til hvem du er og hvordan du ... nå skal spille en helt ny rolle.»

I dette samfunnet skal skolen være med og oppdra barn.

Den siste uken har vi fått nytt fokus på mobbing i skolen. Vi vet at mobbing og vold skaper angst og kan ødelegge for en god oppvekst og et godt læringsmiljø i skolen. Arbeidet mot mobbing dreier seg mye om å formidle respekt og ha tydelige grenser for akseptabel atferd som etterleves av alle i skolesamfunnet. Men nå klager flere elever på at også lærerne driver med mobbing. Det forteller meg at vi trenger økt fokus på yrkesetikk og hvordan lærerne kommuniserer. Arbeidet mot mobbing er en viktig del av verdi- og dannelsesarbeidet i skolen.

Skolen er en viktig samfunnsinstitusjon. Skolens mandat utledes av at alle barn har rett til opplæring, og det er foreldrenes ansvar å gi slik opplæring. Skolen skal hjelpe foreldrene. Dermed blir samarbeidet hjem-skole en svært viktig oppgave. Det er viktig at foreldre og skole gjensidig støtter hverandre i opplæring og oppdragelse. Dialog om innholdet i oppdragelsen må stå sentralt. Dialogen må handle om grensesetting og tydelighet, men også utvise nødvendig respekt for ulikheter. Dialogens formål er å skape et trygt oppvekstmiljø for barnet og gi tilhørighet til familie og nærmiljø, slik at de kan forme sin egen identitet og bli i stand til å møte livets utfordringer. I samspillet hjem-skole må påvirkningen gå begge veier. Foreldrene må få delta i og prege opplæringen i skolen, samtidig som skolen kan være med og bevisstgjøre foreldrene om deres ansvar og hjelpe dem i oppdragerollen.

Lærerne er kanskje den viktigste enkeltfaktor for en god skole. De har mange forventninger knyttet til seg, og kanskje for mange oppgaver. Likevel, lærerne skal være gode oppdragere som kan lære de unge forskjell på rett

og galt. Verdikommisjonen er tydelig på at lærerne er et forbilde, enten de liker det eller ikke. I sluttrapporten heter det:

«Elevene ønsker seg lærere som er engasjerte og som bryr seg om dem. Derfor må lærerne våge å stå frem tydelig, levende og bevisste i forhold til den kunnskap, de ferdigheter og de verdier som skal formidles.»

I tillegg understreker Verdikommisjonen rektors rolle som pedagogisk leder og veileder, og rektors ansvar for å utvikle en god skolekultur. Skal lærerne lykkes i sin oppgave, må lærerutdanningen sette fokus på etikk, kultur og verdier. Praksissjokket mange lærerstudenter møter i skolehverdagen, har bl.a. sin bakgrunn i manglende fokus på elevenes sosiale og kulturelle bakgrunn og hjem-skole-samarbeidet. I denne sammenheng mener Kristelig Folkeparti at alle lærerstudenter må ha innsikt i de verdiene og kultur som preger skolesamfunnet og elevenes hverdag. Her har vi klare forventninger til stortingsmeldingen om lærerutdanning som statsråden har varslet.

Elevenes deltakelse i læringsarbeidet er svært viktig for et godt læringsutbytte. Gjennom å være aktiv og ta ansvar for egen læring øves også elevene opp til problemløsning og samarbeid. Slik øves respekt for medarbeidere og evnen til konfliktløsning og -forebygging. Elevene må få delta aktivt i skolesamfunnet. Elevdemokrati gir en innføring i demokratisk arbeid som er svært nyttig senere i livet. Det er også svært positivt at elever i norsk skole skårer høyt i undersøkelser om internasjonal solidaritet. Denne delen av skolens verdi- og dannelsesarbeid kan ikke verdsettes høyt nok.

Skal skolen lykkes i sin oppgave med verdiformidling og danning, trengs det et lokalt engasjement og en lokal dialog. Det er på den enkelte skole det avgjøres. Alle deltakerne i skolesamfunnet – lærere, elever, foreldre og andre samarbeidspartnere i nærmiljøet – må delta i dialogen. Dette arbeidet må organiseres, og den enkelte skole må utforme sin strategi. Det foregår mye positivt arbeid, og det er mange ressurspersoner og organisasjoner som kan trekkes med i et samarbeid. Arbeidet med å etterleve verdiene foregår i undervisningen, i skolegården og i skolefritidsordningen. Jeg har med forundring registrert reaksjonene på Regjeringens støtte til verdiprojektet til Kristent Pedagogisk Forbund. Verdiene i dette prosjektet er jo de samme som skolen bygger på. Vi bør hilse slike initiativ velkommen, enten de kommer fra forskningsmiljø, organisasjonen MOT, Lions eller andre. Debatt er bra, men la meg også minne om at Verdikommisjonens skoleinitiativ i 1999 ble møtt med kritikk i «Skolefokus», bl.a. fra nestlederen i Lærerforbundet. Det er noe rituelt og forutsigbart over reaksjonene. Men vi trenger tilbakemelding og vurdering av skolens verdierarbeid, både for å bevisstgjøre om arbeidet, og for å sikre kvaliteten på det.

Jeg har med interesse lagt merke til at Nyborg-utvalget, som vurderte barns oppvekstmiljø og kommersialiseringen i samfunnet, i en offentlig utredning tar til orde for en organisert verdidebatt i skolen der alle i skolemiljøet deltar. De henviste til Danmark og deres opplegg, men at dette måtte gjøres relevant for norske samfunns-

forhold. I denne sammenheng mente utvalget at temaer rundt kommersialisering og kjøpepress burde komme inn. Kristelig Folkeparti er enig med utvalget i at det er behov for å sette materielle verdier opp mot ikke-materielle verdier som er viktige for barn og voksne til alle tider.

Kristelig Folkeparti vil sette fokus på kvalitet i skolen. Da er det viktig å huske at karakterer alene ikke forteller om kvaliteten i skolen. En skole kan ha mange elever med gode karakterer og likevel ha mye mobbing. Skolen må derfor ha verdi- og dannelsesarbeid som en egen indikator på kvalitet i skolen. Derfor trenger vi en skolebasert vurdering som også tydeliggjør og legger vekt på verdidimensjonene i skolearbeidet.

Våre naboland Danmark og Sverige har satt i gang ulike prosjekt med organisert verdidialog på den enkelte skole. Det er en stor internasjonal debatt om verdi- og dannelsesarbeid. Men det er viktig at verdidialogen ikke er et forsøk på å pålegge noen et verdisyn. Det er heller å oppmuntre til selvstendig tenkning, og det er elevene og lærerne som skal prege diskusjonen. Likevel skal alle være trygge på skolens ståsted som institusjon, slik det er nedfelt i formål og læreplan.

En rekke utviklingstrekk i vårt samfunn tilsier et fornyet engasjement og konkrete initiativ med fokus på verdi- og dannelsedimensjonen i møtet mellom barn, ungdom og voksne. Sem-erklæringen signaliserer styrking av verdiformidling og verdibevissthet i skolen. Hvordan ønsker statsråden å følge opp den enkelte skole i arbeidet med å styrke bevisstheten omkring verdier og holdninger i skolens hverdag?

Statsråd Kristin Clemet: Vårt samfunn bygger på en del grunnleggende felles verdier som likeverd og likestilling, åndsfrihet, toleranse og respekt for hverandre på tvers av forskjeller, økologisk forståelse og internasjonalt medansvar. Verdiene får nye uttrykksformer i takt med samfunnsendringene. De raske endringene gjør det særlig viktig å ha et kontinuerlig søkelys på verdiformidling.

Jeg vil understreke at hjemmene har den viktigste oppgaven som verdiformidler. Skolen skal først og fremst være en viktig medhjelper i hjemmets oppdragelse av barna. En forutsetning for skolens arbeid med verdier er derfor et godt hjem-skole-samarbeid. Fordi elevene tilbringer en betydelig del av oppveksten i skolen, er skolen et sentralt sted både for verdiformidling og ikke minst et sted der man kan omsette verdiene til virkelighet.

Arbeid med verdier er og skal være en viktig del av skolens totale virksomhet. Verdiene som skolen bygger på, er forankret i skolens formålsparagraf i opplæringsloven og i generell del av læreplanverket for grunnskolen og videregående opplæring. Verdiene skal gjennomsyre alle skolens fag og aktiviteter. Menneskerettighetene er en del av skolens verdigrunnlag. Elevene bør gjennom kjennskap til menneskerettighetene utvikle et engasjement for andre menneskers rettigheter. Flertallet av fagene har også eksplisitte emner om ulike verdispørsmål. I grunnskolen har KRL-faget særlig vektlagt verdier som

åndsfrihet, toleranse og respekt for hverandre. På grunnlag av Stortingets behandling av St.meld. nr. 32 for 2000-2001 Evaluering av faget Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering, behandlet 31. mai 2001, utarbeider departementet ny læreplan for KRL for å styrke fagets rolle i å gi elevene et felles kunnskaps-, kultur- og verdigrunnlag.

Skal verdiene som opplæringen formidler, bli til virkelighet i skolen, må skolens læringsmiljø legge til rette for det. Som et ledd i å sikre et trygt og godt læringsmiljø vil jeg legge frem forslag om bestemmelser som skal sikre elevenes arbeidsmiljø, både det fysiske og det psykososiale.

Gjennom særlige satsinger vil departementet sørge for at skolene holder en høy profil i det konkrete arbeidet med verdier. Dette arbeidet må være preget av helhet, langsiktighet og sammenheng, der det legges vekt på samarbeid og samordning mellom tiltak og programmer, og mellom nasjonale, regionale og lokale parter. Tiltak må ha forskningsbasert kunnskap og erfaringer som grunnlag.

Det er nødvendig at verditenkningen gjennomsyrer hele skolens liv og virke. Dette gir skoleledelsen ved den enkelte skole og skoleeier ansvar for å følge opp kvalitetsutviklingen også når det gjelder læringsmiljø ved den enkelte skole. All erfaring tilsier at god skoleledelse er en forutsetning for å skape en skole der alle fokuserer på et godt læringsmiljø.

Alle i skolen må kjenne skolens verdier og regler og arbeide med å etterleve dem. Skolens ledelse og lærere må fremstå som tydelige voksne med vilje til å følge opp reglene og jevnlig ta dem opp til drøfting med elevene. I praksis vil dette si at hele skolesamfunnet må ha en felles strategi for å skape det gode læringsmiljøet der verken mobbing, vold, rasisme eller annen problematferd blir godtatt. Derfor har Lærings-senteret fått i oppdrag å utarbeide en helhetlig strategi for arbeidet med lærings- og oppvekstmiljøet. De utarbeider også en veiledning om arbeidet med sosial kompetanse for å bistå skoleeierne og skolene.

Regjeringen har også tatt initiativ til å sette i gang prosjektet «Verdier i skolehverdagen» for å styrke verdiformidling og verdibevissthet i skolen og i lærebedrifter. Lærings-senteret har fått i oppdrag å utvikle prosjektet, som vil bli satt i gang til høsten. Kristent Pedagogisk Forbund har fått støtte til et verdiprosjekt som vil være en mindre del av den store helheten. Dette prosjektet vil kunne bli et viktig supplement til det helhetlige arbeidet, bl.a. fordi prosjektet har en lokal profil der også barnehagene er trukket med. Kristent Pedagogisk Forbund skal samarbeide med Lærings-senteret for å sikre nødvendig koordinering.

I den nye lærerutdanningsmeldingen som med det første legges frem, vil det inngå en egen obligatorisk enhet om verdi- og kulturformidling for allmennlærere. Her er bl.a. yrkesetikk og innsikt i skolens formål komponenter, hvilket også vil knytte bånd til KRL-faget. I tillegg foreslås det et eget obligatorisk emne om profesjons-kunnskap, der klasseledelse og hjem-skole-samarbeid

inngår. En styrket etter- og videreutdanning i skoleledelse blir også foreslått i meldingen. Dette er et viktig bidrag for å skape et godt læringsmiljø ved den enkelte skole.

Nordisk Ministerråd under norsk formannskap har vektlagt arbeidet med verdier. Det er nedsatt en felles nordisk arbeidsgruppe som arbeider med demokrati og verdier, og det skal i år arrangeres nasjonale konferanser for å stimulere til økt innsats i de nordiske landene på området. De nasjonale konferansene skal munne ut i en felles nordisk konferanse om verdier i Helsingfors i oktober 2002.

Arbeidet med verdier må først og fremst foregå på den enkelte skole i samarbeid med hjemmene og elevene. Fra sentralt hold kan vi legge til rette for at skolene får handlingsrom, støtte og impulser til å videreutvikle arbeidet med verdier.

Arbeidet mot problematferd som mobbing, vold og rasisme er et prioritert område for Regjeringen. Skolen må ha nulltoleranse for slik atferd. Fravær av truende atferd er en forutsetning for å kunne skape et trygt og godt læringsmiljø. Det holdningsskapende arbeidet mot mobbing, vold og rasisme krever kontinuerlig og langsiktig innsats i nært samarbeid med foreldre og andre sektorer. Mange skoler kan allerede vise til gode resultater. Erfaringene fra disse skolene bør spres til andre, og det vil departementet bidra aktivt til. Eksempler på slike program er det såkalte «Olweus-programmet», «Det er mitt valg» fra Lions Quest, KREPS og «Steg for steg».

Elevene selv må også engasjere seg. Elevinspektørene er en internettjeneste fra Læringscenteret der elever på ungdomstrinnet og i videregående opplæring kan gi sin vurdering av skolen i forhold til fag og trivsel. Slik kan elevene gi rapporter om klassemiljøet og bidra til at skolene kan forebygge og iverksette tiltak mot f.eks. mobbing.

Jeg vil også nevne noen av de mange sentrale og regionale tiltakene som utgjør deler av den helhetlige verdiformidlingen i skolen. Departementet kan vise til flere gode erfaringer med skolemekling. Gjennom skolemekling får barn og ungdom en fundamental forståelse for konflikter og måter å håndtere uoverensstemmelser på. Arbeidet mot rasisme og diskriminering er også viktig. Av aktuelle tiltak kan det nevnes at det skal utvikles nye læremidler til bruk i skolens holdningsskapende arbeid, med fokusering på rasisme og diskriminering. Alle landets grunnskoler er utfordret til å utarbeide kjøreregler for et kulturelt mangfoldig Norge preget av toleranse, fritt for rasisme og diskriminering. Fem skoler vil før sommeren motta en pris på 10 000 kr hver for dette arbeidet.

Læringscenteret har på oppdrag fra Sosialdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet utarbeidet en ressursbok for lærere om samliv og seksualitet. Boken gir hjelp til å ta opp emner som forelskelse og kjærlighet, sexpress, misbruk mv. Opplæring om og forebygging av sigarettøyking og bruk og misbruk av alkohol, narkotika og dopingmidler inngår i det generelle

forebyggende arbeidet rettet mot alle elever i grunnskolen og videregående opplæring.

Læringscenteret har et ansvar for å følge opp dette arbeidet og gi jevnlig rapporteringer om skoleeiers innsats. Jeg legger også vekt på å vise frem de gode eksemplene og spre erfaringene fra disse.

La meg også nevne et punkt som interpellanten var inne på, nemlig at skolens arbeid med verdier også bør inngå som en egen indikator når det gjelder kvalitetsvurdering. Jeg har bedt Kvalitetsutvalget avgi en delinnstilling når det gjelder et kvalitetsvurderingssystem. Men jeg har merket meg at i det systemet de for tiden utvikler i Oslo, under ledelse av den samme person som leder Kvalitetsutvalget, inngår verdigrunnlag som en viktig indikator på det de skal vurdere. I tillegg til læringsutbytte, læringsmiljø osv., skal de også evaluere og vurdere kvaliteten på sitt eget verdigrunnlag.

La meg helt til slutt si meg helt enig med interpellanten. Dette arbeidet er ikke først og fremst viktig fordi man skal dytte noen spesielle verdier på andre, men fordi vi er nødt til å øve opp hverandres evne til refleksjon i et samfunn hvor stadig flere valg må fattes av den enkelte, og hvor stadig flere valg er nokså komplekse og innebærer at vi må ta stilling til vanskelige etiske spørsmål.

Arne Lyngstad (KrF): Jeg er glad for det grunnleggende perspektiv i statsrådets svar, nemlig at verdi- og dannelsesdimensjonen skal gjennomsyre hele skolens virksomhet og liv. Det er et perspektiv som er viktig å dra med seg i det tverrfaglige samarbeidet, men også i skoleledelse og i utdanning av lærere.

Jeg er også veldig glad for statsrådets understreking av hjem-skole-samarbeidet. Nettopp forståelsen av at ansvaret for opplæringen og oppdragelsen ligger hos foreldrene, gjør at skolen blir en samarbeidspartner for foreldrene. Det betyr også at dialogen i hjem-skole-samarbeidet blir så sentral, og at dette må være en gjensidig påvirkningsprosess – gjensidig i den forstand at foreldrene kan påvirke skolens innhold, men også i den forstand at skolen kan bidra med råd og tips i oppdragelsen av barn. Foreldreveiledning er noe vi snakker om i barnehagesektoren, men det kan også brukes i grunnskolen.

Jeg tror også det er viktig det statsråden understreker, å spre de gode eksemplene. Det skjer mye bra i norsk skole på dette området, og jeg tror det er viktig å legge opp til et system hvor dette blir spredt, blir fokusert og kommer også andre skoler til del, som inspirasjon til nærmest å lære av hverandres feil. Så det er en vilje til konkret oppfølging. Jeg ser med forventning fram til at verdi- og dannelsesdimensjonen blir en enda mer sentral del i den skolepolitiske debatt.

Jeg har to utfordringer til statsråden: Den ene utfordringen er knyttet til lærerutdanningen. Selv om statsråden har varslet at det kommer en lærerutdanningsmelding, la jeg med interesse merke til at statsråden sa at det ville bli en obligatorisk enhet, et obligatorisk emne om verdier og kultur for lærerstudentene. Jeg oppfattet også at statsråden sa at det ville bli et eget emne om profesjonskunnskap. Jeg har lyst til å be statsråden kommentere

re hvorvidt hjem–skole-samarbeidet er en sentral del av innholdet i denne biten.

Så noterer jeg med tilfredshet statsrådens svar om dette med egne indikatorer for kvalitetsvurdering som er knyttet til verdier og dannelsesarbeid. Det tror jeg er nødvendig. Jeg tror det er viktig at vi løfter fram at uten disse kvalitetsindikatorene, kan vi ikke si om en skole har en god kvalitet eller ikke. Det blir for ensidig bare å se på karakterresultatene.

Til slutt: Jeg ser fram til debatten og til å høre andre partiers perspektiver og holdninger til skolens oppgave.

Statsråd Kristin Clemet: Nå har vi ikke lagt frem denne meldingen om lærerutdanning ennå, men jeg kan bekrefte – siden meldingen har vært ganske offentlig om-diskutert allerede – at vi kommer til å foreslå to obligatoriske enheter, hvorav den ene blir kalt kultur- og verdiformidling, som jeg mener er en viktig enhet i forhold til skolens formål og det å knytte bånd til KRL-faget, som jeg var inne på, og en enhet som vi har kalt profesjonskunnskap, som bl.a. fokuserer på den viktige lederrollen lærerne har, også i et dannelsesperspektiv, som interpellanten er inne på. Hjem–skole-samarbeidet vil her være en meget sentral del.

Jeg er veldig enig i at hjem–skole-samarbeidet er viktig. Vi har erfaring for å si det. I dag i skolen kan man si at når vi snakker om verdier, kan det nesten for noen høres teoretisk ut, men hvis vi skal gjøre det helt praktisk, handler det om dannelse eller kanskje om omgangsformer, det å kunne ha omgangsformer som er til å leve med, både for en selv og for andre. Dessverre er det for mange eksempler i skolen i dag på at vi ikke har det. Det ødelegger ikke bare for læringsmiljøet, men selvfølgelig også for læringsutbyttet. Det som viser seg som den mest effektive metoden for å gjøre noe med dette og arbeide praktisk med verdier, er nettopp å trekke med seg ikke bare elever, lærere og skoleledere, men også foreldrene, og så å si inngå en sosial kontrakt om hvilke grunnleggende verdier og regler for atferd som gjelder her. Det handler om grunnleggende verdier, men det handler også om evne til empati og til refleksjon omkring atferd og omgangsformer. Det viser seg at der man greier å inngå slike sosiale kontrakter om skolesamfunnet, greier man også å gjøre noe med de problemene knyttet til problematferd, mobbing, vold og rasisme som vi dessverre daglig kan høre eksempler på. Man greier å gjøre noe med det og forebygge dette på lengre sikt. Det er veldig gledelig, for det viser at det nytter.

Igjen er jeg helt enig med interpellanten. Jeg stusser av og til over de sterke reaksjonene som kommer fra enkelte hold om at man skal drive med kvalitetsvurdering i skolen. Personlig synes jeg ikke kvaliteten på skolen bør være hemmelig, men jeg mener at det er en sjanse til å utvide perspektivet, utover det som er rykter så å si på gaten, og utover det som er et snevert blikk på karakterer. Det kan være viktig nok både rykter og karakterer, for den sakens skyld, men dette perspektivet må utvides. Vi må få frem et bedre faktagrunnlag, noe som er mer objektivt og bedre målt, og som omfatter mer. Læringsut-

bytte er viktig, men det er klart at det også er andre ting som det er viktig å sette søkelyset på. Med interesse har jeg merket meg at det skjer enkelte steder også i Norge.

Karita Bekkemellem Orheim (A): Det er et viktig tema som interpellanten her tar opp. En verdidiskusjon som omhandler våre barn og unge, innbefatter svært mange ulike problemstillinger. Vi vet at samfunnet vårt hele tiden er i endring, og det gjør sitt til at vi som foreldre og lærerne må fange opp og ta tak i de problemstillingene som til enhver tid er gjeldende.

Det å ha generelle diskusjoner om verdier mener jeg er relativt enkelt, og det innbefatter da også en veldig stor grad av enighet. Den krevende politiske øvelsen og uenigheten kommer når vi skal begynne å være konkrete om innholdet i verdibegrepet.

Vi vet at skolen vår de senere årene har fått stadig nye oppgaver og problemstillinger som vi som politikere og samfunn mener det er viktig at skolen tar et ansvar for.

Vi har i den senere tiden fått skremmende tall på omfanget av mobbing i den norske skolen. At svært mange elever mobber hverandre, er selvfølgelig uakseptabelt. Men når vi også ser at lærere mobber sine elever, ja da er vi vitne til en grov uforstand.

Jeg tror det første skritt er å begynne å ta mobbing på alvor – at vi som foreldre og lærere må ta et større ansvar i fellesskap. Planer er vel og bra, men jeg tror dette handler om nærhet og om fellesskap. Vi må ha tydelige voksne som er til stede hos våre barn gjennom hele skoledagen. Det vil i seg selv ha en preventiv virkning. Så må vi også få til, slik statsråden var inne på, en tettere dialog mellom foreldre og lærere når vanskelige situasjoner oppstår. Og så må vi som foreldre bli flinkere til å ta kontakt direkte med hverandre når ulike situasjoner oppstår.

Jeg har lagt merke til at statsråden har hatt et positivt engasjement rundt disse problemstillingene, og håper at hun vektlegger og viderefører det i sitt videre arbeid framover.

Så litt om det andre temaet som interpellanten tar opp, det mer generelle i skolens verdiformidling. Vi hørte at representanten var opptatt av anerkjennelse av menneskeverdet, og det kan vi være veldig enige i. Men vi kan ikke si det og i det neste øyeblikk diskriminere.

Er Kristelig Folkeparti og representanten Lyngstad villig til å sette menneskeverdet høyest – uten forbehold? Ja, vi hører at det blir hevdet at det er noe forutsigbart og rituelt over spørsmålene som har kommet om verdiprojektet som nå skal inn i den norske skolen. Nei, det er ikke noe rituelt over det, men det er en oppriktig bekymring og faktisk en uenighet om hva som er anerkjennelse av menneskeverdet, og hva den norske skolen skal fokusere på i en verdidebatt.

Vi vet at norsk ungdoms problemer og utfordringer er mange og sammensatte, og slett ikke ensartede. Mange sliter med forholdet til sin egen kropp og seksualitet. Derfor har jeg til slutt et veldig konkret spørsmål til statsråden. Kristelig Folkepartis holdninger kjenner vi når det gjelder dette temaet, men jeg har lyst til å spørre statsråden om hun mener at et verdiprojekt i regi av Kristent

Pedagogisk Forbund er akseptabelt, hvis det ikke legitimerer homofil atferd.

Jan Olav Olsen (H): Verdierarbeid er viktig, og en kontinuerlig verdidebatt er nødvendig.

Det er viktig å fokusere på det positive i en tid da mange synes at negative tendenser tar overhånd, og der verdidebatten lett vinkles ut fra negative trekk. En verdidebatt der utgangspunktet er vold, rasisme og mobbing, kan være selvforsterkende. Verdier er positivt, debatter må derfor ha en positiv innfallsvinkel, og jeg er glad for den vekt både interpellanten og statsråden legger på den positive verdiformidling.

Skolen er en viktig arena, men det kan ikke understrekes nok at det er i hjemmene det viktigste arbeidet foregår. Skolen er bare – og kan bare være – en viktig medspiller. Vi må ikke få et samfunn der ansvaret mer og mer tas fra hjemmet og overlates til skolen. Når det gjelder oppdragelse, der ikke minst verdiformidling er viktig, må hjemmene spille hovedrollen. Det forhindrer ikke at skolen har en viktig rolle som verdiformidler.

Jeg er glad for Regjeringens sterke understrekning av verdiformidling og verdibevissthet skal styrkes. Dette kommer fram både gjennom Sem-erklæringen og ved støtten til verdiprojektet til Kristent Pedagogisk Forbund. Jeg må for min del si meg glad for at dette prosjektet, etter søknad, får økonomisk støtte fra to departementer. Og jeg må få lov til å innrømme at jeg har vanskelig for å forstå den kritikk støtten til dette prosjektet har fått. Prosjektet gjennomføres i samarbeid med Læringssenteret. Det er vel gjennomarbeidet og gjennomtenkt, det åpner for og legger vekt på stor lokal frihet i gjennomføringen, og det er en del av en større helhet. Jeg gjentar: Kritikken er for meg vanskelig å forstå – for det kan vel ikke være noen vesentlig innvending at organisasjonen har ordet kristent i navnet sitt? Jeg deler altså ikke den bekymringen representanten Karita Bekkemellem Orheim gav uttrykk for i forrige innlegg.

Statsråden var i sitt svar inne på begrepet skolemekling. Dette ser jeg på som et viktig arbeid og et svært vellykket element i å øke verdibevisstheten hos elever. At elever selv lærer opp til å forstå hvordan konflikter skapes, og hvordan konflikter kan løses, og til gjennom egen innsats virkelig å bidra til løsning, er en fin måte å formidle verdier og lære elevene å ta ansvar for verdibyging på. Det må skje et kontinuerlig arbeid i skolen og en kontinuerlig debatt i samfunnet for å styrke verdiformidling og verdibevissthet.

Jeg er glad for at Regjeringen også i praksis viser at arbeidet er viktig, og at skolen kan være sikker på å få den nødvendige støtte for å drive arbeidet ved den enkelte skole.

Inge Lønnning hadde her gjeninntatt presidentplassen.

Arne Sortevik (FrP): Jeg vil gjenta det jeg har sagt fra talerstolen et par ganger, at for meg som far med to barn i grunnskolen er dette en svært viktig debatt. Det

blir samtidig et beklagelig paradoks at litt av de verdiene som det offentlige viser frem til ungene i dagens skole, er en skole i forfall. Det er bygningsmasse i forfall, og det er toaletter som ikke kan brukes. Så enkelt og så banalt er det faktisk nå til dags, og da er det lite å trøste seg med at dette skal forbedres i de kommende åtte år. Det var mer et hjertesukk enn et hovedinnlegg.

Så et par poeng. Knyttet til den smule debatt som har vært om bevilgningen til Kristent Pedagogisk Forbund, skal jeg si, som en av dem som har vært en smule kritisk, at vi har stilt noen spørsmål om hvordan det har vært mulig å finne penger til én spesifikk søker så fort og så lett. Vi har bl.a. hørt i de svarene som er gitt både fra statsministeren og jeg tror også fra utdanningsministeren, at det er bevilget ikke mindre enn 14 mill. kr til ulike tiltak over ett år – og noen av dem har gått over en tid også. Det kunne faktisk være greit å få en oversikt til Stortinget over det som foregår av ulike holdningsprosjekter, og få vurdert hva som er bra, og hva som kanskje er mindre bra.

Det vi er opptatt av, er at man ikke finner opp hjulet på nytt. Vi vet bl.a. at norske Lions har vært inne en god del år i norsk skole – jeg kjenner til det selv også som forelder – med svært godt dokumentert resultat og med svært lite offentlige midler. Jeg tror faktisk ikke de har oppfattet at det har vært mulig å søke om offentlige midler, men de får vel ta tildelingen til Kristent Pedagogisk Forbund som en tilskyndelse til å søke.

Så til slutt: I diskusjonen om verdier og dannelse har det vært for lite sagt om mobbing. Det er det bedrøvelige ytterpunktet på skalaen fra gode verdier og en god dannelse til det bedrøvelige motsatte. Det som er kommet frem, til stor bekymring gjennom en del tid nå, er at dette har en foruroligende dimensjon innenfor norsk skole. Jeg savner kanskje aktivitet her på kort sikt for å forsøke å fjerne noe av dette uvesenet. Min oppfordring til statsråden er at man fra departementet oppfordrer skoleeierne til å bruke lovverket, og jeg kan ikke skjønne annet enn at med basis i både § 2-9 og § 3-7 i opplæringsloven, om at det skal utarbeides ordensreglementer for alle de kommunale skolene og de skolene som eies av fylkeskommunene, må man få puttet inn i ordensreglementene at man nå skal ha og praktisere nulltoleranse mot mobbing. Og det må også følges med et fremvist sett av sanksjonsmuligheter. Men vi må starte nå. Her er ingen tid å miste.

Lena Jensen (SV): Det er et viktig tema interpellanten tar opp. Det er tverrpolitisk enighet om å satse på verdier i skolen. Alle har gjennom både media og ulik informasjon blitt klar over den utstrakte mobbingen i skolen og behovet for å få en arbeidsmiljølov som gjelder både elever og studenter. Og med det omfanget av spiseforstyrrelser vi ser i skolen, mener jeg at det er på tide å få et forbud mot reklame.

Skolen har, som det ble sagt av interpellanten, som en av sine viktigste oppgaver å gi en trygg oppvekst, å være en møteplass for ulike kulturer, for aleneforeldre, for rik og for fattig, i det hele tatt å få folk til å respektere hverandre. Det er stilt spørsmål, bl.a. fra Karita Bekkemellem

Orheim, angående de 4,5 mill. kr som Kristent Pedagogisk Forbund har fått tildelt. Jeg stiller meg undrende til at de har fått tildelt dette, når ministeren gang på gang har tatt til orde for en helhetlig satsing på verdier i skolen, og når Læringssenteret er i gang med et stortilt prosjekt hvor de samme verdiene og den samme verdisatsingen inngår. Hva er bidraget Kristent Pedagogisk Forbund kommer med?

Offentlig skole er viktig når det gjelder å satse på verdier og ha en møteplass hvor alle unger fra forskjellige klasser og kulturer har mulighet til å møtes. Jeg har lagt merke til den store helomvendingen som statsråden har gjort i skolepolitikken, fra å satse på den offentlige skolen til å satse på privatskoler – en betraktelig økt økonomisk satsing på privatskolene og et frislipp av disse – mens SV har vært opptatt av å fjerne all foreldrebetalingen i skolen. Ti tusen elever hadde som kjent i fjor ikke mulighet til å delta på leirskole, men måtte være hjemme fordi foreldrene deres ikke hadde råd til å la dem delta. Dette handler om verdier. Når ministeren er opptatt av å sette tak på skolepengene i den private skolen, sier det seg selv at det vil være en stor mulighet for at ikke alle elevene i Norge vil kunne gå på privatskole.

Elsa Skarbøvik (KrF): Skolen har til alle tider vært opptatt av verdier og holdninger, og det er ikke noe nytt. Men stadig nye oppgaver skal inn i norsk skole, og det skaper omstilling, slik at en hele tiden må bevisstgjøres på skolens egentlige rolle. Og det er ikke spesielt i Norge vi gjør det. Sist uke var jeg som medlem av Europarådets kulturkomite med og diskuterte den kulturelle identitet i Europa. Vi ble der enige om i en rapport at det er visse grunnleggende ting som er viktig når det gjelder verdiformidling og kulturell bevissthet, og at skolen her har et viktig ansvar. Jeg kunne da fortelle om vårt KRL-fag som eksempel på hvordan vi gjør det. Og dette er vi altså ikke alene om.

Pave Johannes Paul II har sagt at det kristne Europa må puste med begge sine lunger, både den vestlige og den østlige. Ateismen har spilt fallitt, og de sosiologer som proklamerte at menneskeheten er i ferd med å utvikle seg mot det perfekte, fikk en knekk gjennom opplevelsen av to verdenskriger. I vår tid er det nok å nevne 11. september. Vitenskapelige og teknologiske framskritt fører ikke bare velstand med seg, men må gå hånd i hånd med en moralsk og åndelig utvikling. Så langt Europarådet.

Ingen er nøytrale i dette. En kulturell bevissthet og identitet er det beste fundament for ethvert land til å fremme menneskerettigheter, respekt og toleranse. Det er her skolens rolle kommer inn, for dette må læres og oppøves og er ingen selvfølge. Kristelig Folkeparti mener at det gjøres mye bra arbeid i skolen i dag, men mer kan gjøres for å bedre kvaliteten på læringsmiljøet og for bevisstgjøring av holdninger. Når bl.a. 100 000 elever er involvert i mobbing, tilsier det at noe må gjøres annerledes.

Lions Quests opplegg «Det er mitt valg» brukes i mange skoler, og har nettopp blitt evaluert. Det viser at

forsøksskolene har bedre resultat enn kontrollskolene på flere områder. 56 pst. av elevene på forsøksskolene sier at de aldri har blitt mobbet, mens det bare er 28 pst. på de andre skolene. Dette er resultat av systematisk arbeid med vekt på klassemiljø og sosiale ferdigheter. Det nytter å satse. Her er læreren nøkkelen, men også rektor må forpliktes på de mobbeplanene som finnes i skolens virksomhetsplaner. Hvordan dette integreres i lærerutdanningen, er også svært viktig, og mobbeprogrammer bør tilbys alle lærerhøgskoler. Når vi vet at noe er utprøvd og gir effekt, bør også departementet synliggjøre dette og få dette inn i lærerutdanningen.

Verdikommisjonen fikk i forbindelse med sitt skoleinitiativ 2 000 innspill fra aktører i skolen. Det viser at mange har oppmerksomhet rettet mot verdier i barns og unges hverdag. Skolen er ved siden av familien samfunnets viktigste moraldannende institusjon. Jeg er glad for at statsråden understreket dette. De menneskelige fellesskapsverdiene er ikke bestemt én gang for alle, men må utprøves i kontinuerlig dialog. Så lenge vi har samtaler, holder vi ved like visjonen om at vi tilhører et moralsk fellesskap. Og skolen bygger nettopp på de kristne og humanistiske verdier.

Mali Grete N. Aksnes (Sp): Slik eg har forstått intensjonen i m.a. «Mot rikare mål», må arbeidet med å utvikle gode læringsmiljø gå inn i eit kontinuerleg arbeid med haldningar og verdiar. Førebygging og meistring av negativ åtferd og vald er sjølvstapt i alle si interesse.

Så er kvardagen slik at lærarane alltid må balansera mellom å vera gode faglærarar og samtidig vera gode verdiformidlarar. Vi ser ikkje noko anten – eller, det må vera plass til både – og. Men vi må vera klar over at verdiformidling og verdimerksemd tek tid. Det er rett, som statsråden var inne på, at det allereie er mange gode opplegg i gang. Det er eit flott engasjement blant lærarar og skuleleiing, og vi har f.eks. «Steg for steg», KREPS, Lions Quest og «Dialog» – alle innehar metodikkar for betre samhandling med andre, og der respekt er veldig viktig.

Eg vil konkret nemna eit tiltak som har vore prøvt i Hordaland innafor vidaregåande skule. Der har ein tilsett noko ein kallar elevinspektørar – ikkje fordi dei er inspektørar, men for at dei skulle ha rett løn. Dei er eigentleg kontaktlærarar, dei er elevane sine talsmenn i samarbeid med elevrådet. Eit av punkta er nettopp å setja verdidebatten i fokus, men det er elevane sjølve som er drivkrafta i forhold til kva som er viktig å setja på dagsordenen.

Den elevhjelpa som denne lærararen gir, kan vera av personleg art, det kan vera yrkesval, det går mykje på dette med å læra demokratiske spelereglar, det går på rus, mobbing, vanleg folkeskikk og russefeiring. Alt dette er tema som elevane sjølve ser er avgjerande for at alle skal trivast. Det at ein kan ta utgangspunkt i situasjonen ved eigen skule, gjer at dette blir vellykka. Den vaksne er ein slags advokat, eller eit bindeledd mellom elevgruppa og skuleleiinga. Klassestyrar eller faglærar er ikkje alltid den som det er mest tenleg å ta kontakt med – ikkje minst

har vi blitt merksame på det no i forhold til dette med at lærerar mobbar elever.

Mitt poeng er at ein må byggja på opplegg som alle-reie er i gang. Trivsel er grunnleggjande for all læring, og då blir òg tid til kontakt med kvar enkelt elev det aller viktigaste.

Arne Lyngstad (KrF): Jeg synes debatten har vist at det er oppslutning om skolens oppgave, og at det forutsetter et helhetlig læringssyn hvor man både har oppdragelse, kunnskap og mestring inne som viktige perspektiver.

Jeg ser heller ikke – i likhet med representanten Aksnes – at det er noen motsetning mellom det å være sterk faglig og det å være opptatt av elevens sosiale og menneskelig utvikling. Dette er to sider av samme sak – samme dimensjoner. Det er en utfordring for oss å tilrettelegge slik at alle disse perspektivene går hånd i hånd i skolens videre utvikling og også i lærerutdanningen.

Videre har jeg lyst til å si at jeg opplever at det er en stor oppslutning om den offentlige skolen i Norge, og jeg er enig med representanten Lena Jensen når hun sier at den har vært en felles møteplass for oss. Den har bidratt til utjevning og tenkning omkring likeverd og likhet i samfunnet, som har vært sentralt og viktig. Jeg opplever også at det er tverrpolitisk vilje til å fortsette satsingen på den offentlige skolen. Samtidig er det viktig å ha respekt for foreldrenes valg. Hvis foreldrene ønsker en sterkere – kall det – oppdragelse i tråd med sine egne verdier, bør det være frihet til å handle deretter gjennom å kunne velge en annen skole. En av de ideologiske konfliktlinjer som går i skolepolitikken, er kanskje konsekvensen av foreldreretten og foreldreansvaret, hvor i hvert fall Kristelig Folkeparti skiller seg ut fra Sosialistisk Venstrepartis tenkning.

Så er jeg enig med representanten Bekkemellem Orheim i at det er veldig enkelt å føre generelle diskusjoner. Når vi går inn på innholdet i verdibegrepet, blir det med en gang mer konfliktfylt. Men det er nettopp den dialogen som vi ønsker i skolen – også de konfliktfylte dialogene. For dialogen kan skape forståelse, den skaper fellesskap, og den kan skape handling. Dermed er det også naturlig at dialogen om homofiles livssituasjon hører hjemme i skolen. Meningsutvekslinger som vi har i samfunnet for øvrig, er det klart at vi også skal kunne ha i skolen.

Til slutt: Jeg tror det er nødvendig at vi i skolepolitikken fokuserer på hva som er skolens oppgave. Og med en gang vi fokuserer på skolens oppgave, vil også skolens oppdragelses- og verdidimensjon ha en sterk og stor betydning.

Presidenten: Presidenten går ut fra at statsråden gjerne vil ha det siste ord.

Statsråd Kristin Clemet: Siden vi snakker om dannelse, vil jeg være så dannet at jeg besvarer de spørsmålene jeg har fått. Og da har jeg registrert et par.

Representanten Sortevis var inne på denne større bevilgningen på ca. 14 mill. kr som går til verdiarbeid i skolen, og stilte spørsmål om en kunne få en mer fullstendig oversikt over hva disse pengene går til, og det kan jeg naturligvis gjerne bidra med dersom det er ønskelig.

Så var det et konkret spørsmål fra representanten Bekkemellem Orheim om dette etter hvert berømte Kristent Pedagogisk Forbund og bevilgningen som har gått dit, som er 500 000 kr fra Utdannings- og forskningsdepartementet og 250 000 kr fra Barne- og familiedepartementet, til sammen 750 000 kr. Og hun spurte det ikke burde være en betingelse, så vidt jeg kunne forstå, at dette forbundet da aksepterer, som hun uttrykte det – jeg tror hun sa – «homofil atferd». Vel, jeg har bare tre-fire ting å si til det. For det første tror jeg nok det er en riktig observasjon å si at spørsmålet om hvorvidt man aksepterer dette, er det uenighet om innad i Kirken og i kristne organisasjoner som i mange andre organisasjoner. Det er delte meninger om dette, og det vil jeg tro at det også er i Kristent Pedagogisk Forbund. Jeg har ikke sett eller hørt ett ord om at det skulle være noe sentralt tema fra dette forbundet i forbindelse med dette prosjektet. De har ikke til hensikt å drive misjonsvirksomhet. De skal tvert imot drive erfaringsspredning, de skal nærmest drive en slags erfaringsspredning og «benchmarking», for å bruke et slikt uttrykk, når det gjelder hvordan man kan drive verdiarbeid. Det er det som står i den prosjektskissen som sikkert representanten Bekkemellem Orheim også kunne sette seg inn i. Og alt dette arbeidet skal selvfølgelig skje innenfor det som er skolens formålsparagraf, regler, rammer osv.

Men jeg har bare lyst til å si helt til slutt: Hvis man tror at dette blir et problem, mener jeg det er en sterk undervurdering av disse menneskene som pedagoger. De er meget dyktige, de er vant til å jobbe i skolen, og de vet selvfølgelig hva de gjør, og dette skal de greie å håndtere meget bra. Jeg tror det blir et meget positivt tilskudd til det verdiarbeidet vi driver, og som altså omfatter mange flere tiltak enn dette ene, som etter min mening kanskje har fått litt for stor oppmerksomhet i forhold til hva de kunne fortjene.

Presidenten: Behandlingen av sak nr. 2 er avsluttet.

S a k n r . 3

Interpellasjon fra representanten Jan Olav Olsen til utdannings- og forskningsministeren:

«Gjennom statlige, fylkeskommunale og kommunale budsjetter bevilges det store midler for å gi den enkelte elev den undervisning eleven har krav på i forhold til sine forutsetninger. Hovedansvaret innenfor tilpasset opplæring ligger hos kommuner og fylkeskommuner, mens det statlige spesialpedagogiske støttesystemet gir veiledning og støtte til de opplæringsansvarlige instanser lokalt. Svært viktig er det at den enkelte elev får en best mulig undervisning. Fra flere hold blir det hevdet at de bevilgede

midler ikke alltid blir brukt etter intensjonen om en best mulig undervisning for den enkelte.

Hva vil og kan statsråden gjøre for å sikre at kvaliteten på tilbudet for barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov blir best mulig?»

Jan Olav Olsen (H): Et grunnleggende prinsipp innen det norske skolevesen er at den enkelte elev skal få en best mulig undervisning i forhold til sine evner og forutsetninger. Målsettingen om den kvalitativt beste undervisning til enkelteleven står fast. Elever som ikke har tilfredsstillende utbytte av ordinære undervisningstilbud, har rett til spesialundervisning, og denne undervisningen skal være likeverdig med det som gis til andre elevgrupper – ikke lik, men likeverdig.

Skal denne målsettingen oppnås, må flere ting være på plass. Det må være tilstrekkelig med midler gjennom offentlige budsjetter, undervisningen må være godt organisert, det må være nødvendig spesialpedagogisk kompetanse på alle plan, det må være god dialog mellom involverte parter, og ikke minst er det viktig med god dialog med foreldre og foresatte. Prinsippene for opplegg og organisering er etter min mening svært godt uttrykt i Innst. S. nr. 160 for 1990-91, der det står at komiteen støtter hovedsynspunktene om at

«alle barn, unge og voksne har rett til å få tilbud om tilrettelagt opplæring i sitt eget oppvekstmiljø, og er enig i at integrering, normalisering og likeverd er viktige prinsipper i norsk utdanningspolitikk. Det er viktig å bygge opp gode lokale tilbud i elevenes hjemmemiljøer».

Gjennom offentlige budsjetter bevilges det store summer for å oppfylle målsettingen. Fra min side ligger det ingen påstand om at det bevilges for mye, men jeg tror det er viktig å se på hvordan midlene brukes. Alle midler må brukes slik at det sikrer målsettingen, og all organisering må være slik at målsettingen sikres: best mulig undervisning for den enkelte.

Det er avgjørende viktig å unngå at tilgjengelige ressurser, både mennesker og penger, brukes opp på interne møter og interkommunikasjon mellom spesialister og organer i en grad som gjør at det blir lite til overs for dem som det virkelig gjelder, nemlig elevene. Jeg syns også det er grunn til å påpeke at det enkelte steder kan være en tendens i retning av at ressursene smøres for tynt utover, dvs. at man setter inn «litt tiltak» overfor elever som egentlig ikke trenger det. Det må være mulig å skille mellom elever som bare trenger litt ekstra oppmerksomhet i enkelte fag, dvs. helt ordinær tilpasning til undervisningen innenfor normalklassens ramme, og de elever som virkelig trenger hjelp, og som beviselig ikke har tilfredsstillende utbytte av det ordinære undervisningstilbud. Denne overdiagnostiseringen og overklientifiseringen i skoleverket gjør det mer sannsynlig at de som virkelig trenger hjelpen mest, ikke får det de trenger.

Gjennom vedtak i Stortinget i 1991, ved behandling av Innst. S. nr. 160, ble statlige spesialskoler omorganisert til kompetansesentre, og i Innst. S. nr. 228 for 1997-

98 ble det foretatt en omfordeling av ressurser fra kompetansesentrene til lokalt nivå. Det er grunn til å stille spørsmål ved hvorvidt hensikten med dette er oppnådd. Er den lokale kompetansen styrket? Er mer av ressursene kommet nærmere brukerne? Har PP-tjenesten fått styrket sin kompetanse der den ikke var godt nok utbygd?

I Innst. S. nr. 228 sier komiteen videre at «de spesialpedagogiske kompetansesentrene primært skal ha en brukervennlig profil og bistå med kunnskap og innsikt som kan komme den enkelte elev, foresatte og barnehage/skole til nytte i hverdagen». Er denne utmerkede intensjonen oppnådd?

Jeg synes det er verdt å merke seg at innenfor hørsels- og synsområdet, hvor sentrene i stor grad fortsatt har det opplæringstilbudet som de hadde før 1992, er tilbakemeldingene fra brukergruppene udelt positive. Det at en har vært trygg på at dette tilbudet ville være et alternativ den dagen «inkluderende» opplæringsopplegg på lokalskolen ikke lenger var tilstrekkelig, har bidratt til økt valgfrihet, trygghet for foreldre og elever – og faktisk en større grad av vellykket integrering.

Arbeidsgruppen som ble nedsatt for å utrede framtidig organisering, dimensjonering, lokalisering og finansiering av det statlige støttesystemet for hørselshemmede, Sunnanå- utvalget, konkluderer i sin innstilling med at dette systemet i framtiden bør organiseres i form av fire statlige kompetansesentre med følgende tilbud: grunnskoleopplæring, eventuelt deltidsopplæring, for tegnspråkelever, faglig bistand og bo- og miljøtilbud for tegnspråkelever i videregående opplæring, elevkurs, tegnspråkopplæring for foreldre og utredning og rådgivning. Utvalgets arbeid er grundig, og konklusjonene synes fornuftige. Utvalget avgav sin innstilling i januar 2001. Høringsfristen er for lengst omme, og det er å håpe at rapporten fra utvalget snart kommer videre i systemet og blir behandlet.

Ved omfordelingen av ressursene fra kompetansesentrene til lokalt nivå i 1998 ble det også igangsatt et treårig kompetanseutviklingsprogram for PP-tjenesten og skoleledere over hele landet, Samtak. Det er svært bra at det planmessig arbeides for kompetanseheving og kompetanseutvikling. Min erfaring er at Samtak-programmet har vært nyttig, og at det på grunnplanet har gitt mange positive impulser i skolehverdagen.

Arbeidet har imidlertid vært svært fokusert på systemarbeid. For sterk fokusering på systemarbeid kan føre til mindre fokusering på individet og på individorientert arbeid. Ethvert system, hvor godt det enn måtte være, er verdiløst dersom det ikke har den enkelte elev som utgangspunkt og som målsetting. Jeg er alvorlig redd for at for store ressurser, ikke minst når det gjelder fagpersonale, blir brukt på systemarbeid, mens det arbeidet som er rettet direkte mot eleven, brukeren, blir overlatt til personale på den enkelte skole, personale som ikke har den nødvendige fagkompetanse. Disse personene gjør i mange tilfeller en utmerket jobb, men er ofte fortvilet over manglende egenkompetanse og manglende tilgjengelig kompetanse i nærmiljøet. Det er for så vidt greit at det er «in» å drive med systemarbeid, men det må ikke bli

«out» å drive med individarbeid – heller ikke for det spesialpedagogiske fagpersonalet.

I en artikkel i Statped, informasjonsblad for Statlig spesialpedagogisk støttesystem, nr. 1 for 2002, skriver Brita Drabitzius, daglig leder i ADHD-foreningen, følgende på side 23:

«Heldigvis gjøres det mye bra forsknings- og utviklingsarbeid ved kompetansesentrene. Det er vi glade for, og vårt håp er at dette arbeidet vil komme alle til nytte. Likevel vil vi, hvis vi kunne prioritere, ønske oss et mer individrettet arbeid fra sentrene, slik at alle som trenger det kan få den hjelpen de har behov for, uansett hvor de bor.»

Slike meningsytringer bør det legges vekt på.

I samme artikkel kommer Brita Drabitzius inn på brukermedvirkning. Hun påpeker viktigheten av brukerrepresentasjon ved sentrene og i Sentralt Brukerforum. Dialog mellom institusjon, kompetansesentrene og foresatte er viktig for at målsettingen skal kunne oppnås. Da må foresatte få muligheter til reell dialog og til å komme med innspill som blir tatt på alvor. Skole-hjem-samarbeidet er viktig og for mange skoler et viktig satsingsområde. Ikke minst er dette samarbeidet viktig i forhold til de hjem som har barn som trenger – og som har rett til – spesialundervisning.

På bakgrunn av dette har jeg tillatt meg å stille statsråden følgende spørsmål: Hva vil og kan statsråden gjøre for å sikre at kvaliteten på tilbudet til barn, unge og voksne med særskilte opplæringsbehov blir best mulig?

Statsråd Kristin Clemet: Som interpellanten sier, ligger ansvaret for tilpasset opplæring i kommuner og fylkeskommuner. Jeg vil i den forbindelse minne om at tilpasset opplæring er et generelt prinsipp, som ikke bare gjelder elever med særskilte vansker, men også elever med særskilte evner. Utgangspunktet for denne interpellasjonen er imidlertid elever med lærevansker, og jeg begrenser meg derfor til dette i mitt svar her.

Det bevilges store midler for å gi elevene den undervisningen de har krav på. Alle elever skal ha et undervisningstimetall der minstenivået er fastsatt ved forskrift. Utover dette minstetimetallet brukes det ytterligere 55 pst. lærertimer til undervisningsformål i grunnskolen i dag. Det meste av disse tilleggsressursene går til såkalte delingstimer eller til spesialundervisning etter enkeltvedtak. Delingstimer, som kommer alle elever til gode, er ressurser til ulike former for differensiering og tilrettelegging av opplæringen – i form av klassedeling, tolærersystem, gruppeundervisning mv. Ressursene til spesialundervisning etter enkeltvedtak brukes dels til særtiltak som enetimer, smågruppeundervisning, bruk av assistenter mv. Spesialundervisningen innebærer forholdsviss omfattende prosedyrer med sakkyndig vurdering, formelle vedtak, klageadgang, utarbeidelse av individuell opplæringsplan og halvårlig tilbakerapportering til elev/foreldre og skoleeier. Utover de nevnte ressurser til delingstimer og spesialundervisning går det også midler til norskopplæring, morsmålsopplæring og tospråklig fag-

opplæring for fremmedspråklige samt andre undervisningstiltak.

Det kan således fastslås at vi bruker betydelige ressurser til særskilte styrkingstiltak. Dette bør – sammenholdt med en gjennomsnittlig liten klassestørrelse i grunnskolen – gi et solid grunnlag for en godt tilpasset opplæring. Tilsvarende er det i videregående opplæring relativt små grupper og klasser og betydelige ressurser til spesialundervisning, noe som gir gode muligheter for tilpasset opplæring.

Det kan ellers fastslås at omfanget av særskilte opplæringstiltak varierer betydelig lokalt, til tross for at forekomsten av lærevansker er relativt jevnt geografisk fordelt. Om lag 6 pst. av elevene i grunnskolen får spesialundervisning etter enkeltvedtak, og disse får gjennomsnittlig ca. 175 timer pr. år. Men andelen av grunnskoleelever som får spesialundervisning, viser store variasjoner mellom kommuner i samme fylke og ofte mellom skoler i samme kommune. Og det er ingen «logisk» sammenheng mellom mange delingstimer og få spesialundervisningstimer eller vice versa. Flere har hevdet at kanskje den viktigste årsaken til disse store lokale variasjonene ligger i ulike lokale kulturer, med forskjellige pedagogiske og spesialpedagogiske tradisjoner. Dessuten viser statistikken at om lag syv av ti timer i spesialundervisning etter enkeltvedtak går til gutter.

For å bistå skolene er det en lovfestet pedagogisk-psykologisk tjeneste i kommuner og fylkeskommuner, som har til oppgave å hjelpe til i arbeidet med utvikling av tiltak for opplæring av elever med særskilte behov. I tillegg har vi det statlige spesialpedagogiske støttesystemet, som skal gi ulike former for bistand til de opplæringsansvarlige instanser når det ikke er rimelig å forvente at det er tilstrekkelig fagkompetanse lokalt.

I St.meld. nr. 23 for 1997-98, Om opplæring for barn, unge og voksne med særskilte behov, ble de samlede kommunale, fylkeskommunale og statlige utgifter til spesialundervisning og øvrige spesialpedagogiske tiltak for 1998 anslått til omkring 6 milliarder kr. I tillegg kommer utgifter til styrkingstiltak i form av delingstimer, som også kommer elever med særskilte opplæringsbehov til gode.

Hva kommer så ut av denne samlede ressursbruken? Er det slik som interpellanten antyder, at de bevilgede midler ikke nødvendigvis blir brukt etter intensjonen om en best mulig undervisning for den enkelte?

Her er det langt vanskeligere å gi et klart svar. Jeg har merket meg at vurderingene av spesialundervisningens omfang, innhold og organisering, samt vurderingene av resultatene, varierer sterkt. Ulike undersøkelser viser at lærerne gjerne mener at det er for lite spesialundervisning, til tross for at omfanget allerede er meget betydelig. Også foreldre synes å mene at det er for lite ressurser til spesialundervisning og særskilt tilrettelegging.

Hva sier så forskerne om den spesialpedagogiske praksis? Det gis ikke entydige svar, men bl.a. fra det statlig finansierte forskningsprogrammet Spesialpedagogisk kunnskaps- og tiltaksutvikling, som ble avsluttet i 1998/99, er et par av hovedkonklusjonene:

(Statsråd Clemet)

For det første: Den norske enhetsskolen har hatt lav toleranse for individuelle variasjoner og en tendens til å fokusere på elevenes vansker og ikke deres mestringspotensial.

For det andre: Det gjenstår mye før forholdene er lagt til rette for elever med svake faglige og sosiale læringsforutsetninger. Skolen må bli romsligere overfor nye organisasjonsformer, arbeidsmåter og metoder, og en må kun satse på tiltak som viser dokumentert positiv effekt.

Som nevnt ligger ansvaret for tilpasset opplæring lokalt, men staten har et overordnet systemansvar. De senere år er det derfor iverksatt ulike statlige tiltak innenfor det spesialpedagogiske feltet med sikte på å få til en mer balansert ressursbruk og kvalitativt bedre tjenester.

I St.meld. nr. 23 var det en bred gjennomgang og analyse av de spesialpedagogiske tiltak og tjenester på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Et av de konkrete tiltakene i meldingen var å bygge ned deler av det statlige spesialpedagogiske støttesystemet og overføre frigjorte ressurser til lokal PP-tjeneste. Således er PP-tjenesten styrket med ca. 20 pst. eller 300 nye fagårsverk, de fleste fra høsten 1999, og det interkommunale samarbeidet på feltet er intensivert med opprettelse av faglige tyngdepunkter. Samtidig skal det statlige støttesystemet i sterkere grad enn tidligere formidle ny spesialpedagogisk viten fra forskningen til lokal PP-tjeneste og skolesektoren og bidra til varig kompetanseoppbygging lokalt.

Parallelt med dette er det fra år 2000 iverksatt et treårig kompetanseutviklingsprogram for PP-tjenesten og skoleledere, kalt Samtak, med særlig vekt på atferdsproblematikk, lese- og skrivevansker, sammensatte lærevansker samt systemrettet arbeid. Statens utdanningskontorer og kompetansesentrene er med i dette arbeidet. En forskningsbasert evaluering av Samtak-programmet og styrkingen av PP-tjenesten skal foreligge våren 2003.

I 2001 gav departementet ut en veiledning om spesialundervisning i grunnskolen og videregående opplæring, som tar for seg regelverk, prosedyrer og prosesser, i den hensikt å forbedre kvaliteten på det spesialpedagogiske arbeidet lokalt. Staten har således gjennomført flere tiltak de senere år for å sikre kvaliteten på opplæringstilbudet for elever med særskilte behov. Og som jeg har redegjort for, bør det ikke være tvil om at ressursinnsatsen på dette feltet har vært og er meget betydelig. Men etter min oppfatning har det på spesialpedagogikkens område, som i den norske skolen generelt, vært lagt for stor vekt på kvantitativ tenkning og ressursdiskusjoner, og altfor lite oppmerksomhet har vært rettet mot undervisningens kvalitet og elevenes læringsutbytte.

Mange har nok trodd at den norske skolen er en av verdens beste skoler, som også tar seg av de svake elevene på en forbillig måte. Så viser nyere norske og internasjonale undersøkelser at ikke alt står så bra til likevel, verken når det gjelder faglig forståelse, leseferdighet, holdninger til skolearbeid, læringsstrategier eller problematferd.

Departementet forsøker nå å gripe fatt i de utfordringene som PISA-undersøkelsen og andre rapporter stiller

oss overfor. Mye er nå på gang for å snu kursen i skolen. Overfor elever med lærevansker vil det viktigste bidraget fra statens side være å fremme kvalitetsutvikling i skolen generelt. Vi har startet arbeidet med å styrke opplæringen i basisfagene – det vil komme alle elever til gode. Det er videre viktig å få skolen til å utnytte det pedagogiske, organisatoriske og metodiske handlingsrommet som finnes. Jeg vil bidra aktivt til å avvikle sentrale bestemmelser som kan hindre lokalt initiativ, fleksibilitet og tilpassninger, og som ikke har et fornuftig formål.

Kunnskapen om de gode løsninger og erfaringer må spres mer effektivt enn i dag. Gode pedagoger som elevene skal respektere i kraft av deres faglige kunnskap og autoritet, og som greier å formidle sin kunnskap, vil være blant de beste virkemidlene for å utvikle skolen videre. Lærerne skal fremstå som tydelige ledere. Samtidig som foreldrenes rolle vil bli ivaretatt i god dialog med skolen, skal det være rom for initiativ og medvirkning fra elevene i utviklingen av skolen videre.

Spesialundervisning eller andre tiltak iverksettes overfor mange ulike grupper, bl.a. synshemmede, hørselshemmede, psykisk utviklingshemmede, elever med språk- og talevansker og elever med fagspesifikke problemer. Størst oppmerksomhet rettes imidlertid mot de elevene som får spesialundervisning på grunn av atferdsproblematikk, gjerne kombinert med faglig tilkortkomning.

Til slutt derfor noen merknader om det store og delvis økende omfanget av uro og bråk i skolen.

Skolens store utfordring er å utvikle en inkluderende og tilpasset opplæring for alle elever, der alle får sjansen til å lykkes. Skolen må i sterkere grad enn hittil ta konsekvensen av at elever er ulikt utrustet og har forskjellige evner og interesser. Jeg er redd for at en del av problemene med bråk og uro i klassene kan skyldes at teorisvake elever opplever skolen som virkelighetsfjern og derved dømmes til nederlag. På dette feltet har vi store utfordringer. Jeg vil derfor arbeide målbevisst for å utvikle modeller for økt elevdeltakelse i det praktiske arbeidsliv.

Men, uansett årsak: Mobbing, bråk og vold skal ikke tolereres. Jeg legger spesielt vekt på den nære sammenhengen mellom ro i klassen og gode læringsresultater. Sentrale myndigheter har støttet kommunenes arbeid med og gitt ressurser til ulike effektive programmer for å motvirke problematferd og mobbing, som f.eks. Olweus-programmet, Lions Quest og KREPS. For teorisvake elever er relevant faglig opplæring i ordnede omgivelser et godt vern mot nederlag og mot marginalisering i voksenalder. Jeg har derfor forsterket arbeidet for å bedre lærings- og oppvekstmiljøet. I denne forbindelse er det også viktig med en styrket skoleledelse, som ivaretar en konsekvent regelhåndhevelse.

Læringscenteret arbeider nå med en veileder om utvikling av sosial kompetanse og i tilknytning til denne to supplerende veiledninger for skolens arbeid med elever som har store atferdsvansker. Her vil det bli understreket at skoleeier har et stort register å spille på. Det alt vesentlige av skolens innsats mot sosioemosjonelle problemer må skje innenfor hjemmeskolen, men jeg vil også peke

på differensieringsmuligheter ved bruk av alternative opplæringsarenaer for skoletrette og utagerende ungdommer.

I en nyere gjennomgang av program og tiltak for å redusere problematferd og utvikle sosial kompetanse blir mange såkalte «alternative skoletilbud» gitt en gjennomgående positiv vurdering. Jeg vil legge vekt på å se disse tiltakene som en fleksibel og naturlig organisatorisk del av opplæringstilbudet, fortrinnsvis tilknyttet hjemmeskolen. Jeg ønsker på ingen måte å føre de gamle spesialskolene inn bakveien, men ser samtidig de muligheter og handlingsrom som ligger i nye organisatoriske rammer og et miljøskifte for elevene.

Mye gjøres nå for å bedre kvaliteten i grunnopplæringen. I den sammenheng er det viktig å sørge for en systematisk oppfølging, rapportering og vurdering av de ulike tiltak for å sikre kvaliteten og hindre dårlig ressursbruk. Jeg har derfor bedt Kvalitetsutvalget, som skal avgi sin utredning våren 2003, om å levere en delinnstilling om kvalitetsvurdering og kvalitetsutvikling innen 15. juni d.å.

Jan Olav Olsen (H): Jeg skal få takke statsråden for svaret, som var både omfattende og utdypende.

I sin innledning minnet statsråden om at tilpasset opplæring er et generelt prinsipp som også omfatter elever med særskilte evner, og det er en god påminning som en altfor sjelden hører. Mitt utgangspunkt denne gangen var likevel elever med særskilte opplæringsbehov.

Når de samlede bevilgninger i dag ligger på, som statsråden sier, omkring 10 milliarder kr, må det være selvsagt at de så langt det er mulig, brukes etter intensjonen. Jeg føler og mener at mye kan gjøres for at midlene treffer bedre og virkelig når den enkelte elev på en best mulig måte. Organisering, arbeidsmåter og arbeidsmetoder er kjerneord.

Jeg tror statsråden har et viktig poeng i at en skole som er romsligere overfor organisering og arbeidsmetoder, og som er bevisst i sin satsing på tiltak som gir positiv effekt, vil lykkes bedre i å nå målsettingen. Og greier statsråden å bevege skolen fra den tradisjonelle firkanten til en skole som er preget av vilje til å ta i bruk det handlingsrommet som finnes, ja da har hun gjort en god jobb.

I sitt innlegg nevnte statsråden Samtak-programmet, og jeg var litt inne på det i mitt første innlegg. Her skjer det utvilsomt mye verdifullt. Men som jeg sa i mitt innlegg: Programmet er mye fokusert på systemarbeid. Min redsel er at individarbeid nedtones, fordi systemarbeid får høyere status, samtidig som fagfolkene er engasjert i den delen. Da kan arbeidet rettet mot den enkelte lide. Jeg vil gjenta at et systemarbeid som ikke har utgangspunkt i og målsetting hos enkelteleven, er verdiløst. Vi vet at i mange deler av landet er fagkompetanse en mangelvare, også innenfor dette feltet.

Jeg vil gjerne få lov til å utfordre statsråden til å komme med noen kommentarer rundt denne avveiningen, og til slutt vil jeg helt konkret spørre om hvor i systemet Sunnanå-utvalgets rapport ligger, og når vi kan vente behandling av rapporten.

Statsråd Kristin Clemet: Jeg kan forstå interpellantens bekymring når det gjelder balansen mellom individrettet arbeid og systemrettet arbeid. Det er viktig at både PP-tjenesten og det statlige støttesystemet ikke taper kontakten med praksisfeltet. Det er kanskje lett å forstå for noen hver at i en hektisk arbeidssituasjon kan det være fristende å fjerne seg fra brukere av kjøtt og blod og heller oppholde seg ved systemrettet jobbing, med nettverksbygging og organisasjonsutvikling, men det må være en rimelig balanse mellom det vi kan kalle individrettet arbeid, og systemrettet arbeid. Derfor har departementet også understreket overfor støttesystemet at det er nødvendig både med nær kontakt med praksisfeltet, særlig i forhold til såkalte lavfrekvente grupper, og systemrettet innsats for å bygge opp kompetanse på varig basis lokalt. Jeg er helt enig i at den balansen er viktig, at vi ikke kan forsømme det ene feltet.

Når det gjelder det andre spørsmålet som nå ble stilt, om Sunnanå-utvalgets rapport, var jo interpellanten selv innom dette i sitt innlegg. De la frem innstilling, for vel et år siden var det vel, og den var enstemmig på så å si alle punkter. Etterpå har det vært en bred høringsrunde som viser at det nok er litt mer ulike og delte oppfatninger enn det rapporten kunne tyde på. Men jeg tar sikte på å gi Stortinget en generell orientering om fremdriften, om fremtidig finansiering mv. innenfor hørselsfeltet i kommuneproposisjonen for 2003, og så tar jeg sikte på å komme tilbake til Stortinget med konkrete forslag til fremtidig organisering, dimensjonering og lokalisering av ulike tiltak for hørselshemmede i forbindelse med statsbudsjettet for 2003.

Eva M. Nielsen (A): Det er viktig og riktig at Stortinget har omsorg og fokus rettet mot dem i vårt samfunn som har særskilte behov. På dette området er det mange hensyn å ta, og jeg vil si at det er lett å gå seg vill i jungelen av system, ordninger, beslutningstakere og gjennomføringsaktører. Det er viktig å holde fast ved at alle barn har en individuell rett til tilpasset undervisning, uavhengig av kommunenes økonomi. Dersom behovet er dokumentert, skal undervisningen gjennomføres.

KS har fokusert på dette. I flere kommuner foregår det veldig interessante forsøk med ulike former for tilpasset opplæring. Det går både på romslighet og organisering. I enkelte kommuner har man tildelt samtlige midler direkte til den enkelte skole og lar skolen selv organisere all tilrettelagt undervisning. Tilbakemeldinger her viser at man på denne måten i stor grad unngår én til én-undervisning, altså én elev, én lærer. Man får en mye større fleksibilitet når skolen har hele potten, hele ressursen, å disponere. Og det er viktig at man i disse tilfellene ikke alltid har en én til én-undervisning, for det leder lett til stigmatisering og til at man kan få en isolering av elever som vi vet trenger kanskje ekstra støtte. Her er jeg inne på noe som jeg er ekstremt opptatt av, og som jeg ønsker at komiteen også skal ta opp og Stortinget skal følge, at tilrettelagt opplæring må gis i en situasjon der eleven opplever seg som en vinner og

ikke som en taper, noe både fagfolk og foreldre er svært bevisste på.

All tilrettelagt opplæring skal være med på å skape vinnere, og skal man være en vinner, må man være en vinner også i egne øyne. På den bakgrunn kan man gjerne diskutere hva som er god kvalitet, nettopp fordi det er så mange faktorer som man skal lykkes med for at eleven skal få et best mulig tilbud. I og med at dette er en individuell lovfestet rett, må kommunene betale det det koster, og av ulike årsaker vet vi at disse utgiftene har eksplodert de siste fem–seks årene.

I tråd med L97 kan individuelle opplæringsplaner for alle elever være en god løsning, både for de sterke og for de mindre sterke elevene. Muligens er det her støtet bør settes inn. Uansett er det viktig at fagfolkene makter å skape en læresituasjon som gir vinnere – hver på sitt nivå og etter sine forutsetninger. Da har vi lyktes, og da har vi også den rette kvaliteten.

Jeg håper at statsråden vil kunne gi noen tilbakemeldinger med hensyn til nettopp dette. Hva kan statsråden bidra med for at man får en tilrettelagt undervisning, at man ikke forsterker stigmatisering og avmakt, men at man får en tilrettelagt undervisning der eleven er en vinner, en vinner i egne øyne og, som jeg sa, også en vinner i andres øyne (presidenten klubber)? Videre: Hvor langt er den norske grunnskolen kommet med hensyn til å utarbeide individuelle opplæringsplaner, både for de sterke og for de mindre sterke elevene (presidenten klubber igjen)?

Presidenten: Presidenten minner om at taletiden er 3 minutter.

Søren Fredrik Voie (H): Interpellanten tar opp en viktig problemstilling her som alle som er involvert i skolesamfunnet, er sterkt opptatt av, enten man er elev, lærer eller forelder. Jeg synes derfor det er veldig positivt at det nå både gjennom interpellasjonen og gjennom statsrådets svar beskrives løsninger som i langt større grad enn det som kanskje har vært gjeldende tidligere, setter enkeltindividet, enkelteleven, i fokus i stedet for systemet.

Jeg synes kanskje litt av det som gjennomsyrrer flere sider av denne regjeringens politikk, er at man ser på enkeltindividet som bruker av de offentlige tjenester i stedet for bare å vektlegge det at man skal ha gode systemordninger. Alle de henvendelser som både jeg og sikkert også andre har fått fra lærere som står i en klassesituasjon med problemet der og da, og som etterlyser hjelp til å løse det overfor den enkelte klasse, overfor den enkelte bruker, gjelder klager på at systemet ikke fungerer, og hittil har vi vært opptatt av å flikke på systemet. Derfor synes jeg det er veldig positivt at vi nå fokuserer på brukeren, på enkeltindividet, på den enkelte klassesituasjon.

Statsråden påpekte også i sitt tilsvarende at det er store variasjoner i lokalt forbruk – skal vi kalle det det – av tilrettelagt undervisning, mens det ikke kan påvises slike store variasjoner i befolkningen som sådan. Det tyder også på

at det er en systemsvikt, i den grad at vi ikke har greid å spre den kvalitativt gode spisskompetansen til det nivået hvor den egentlig hører hjemme: på brukerplanet.

Jeg synes også det er veldig positivt at statsråden påpekte at det skal bli større lokal frihet, både til bruk av alternative skolearenaer og til å finne lokalt tilpassede løsninger. Da tror jeg også vi må rette blikket mot den forrige interpellasjonen, som gikk på holdninger og på hvordan vi oppfattet skolesystemet, for det er nok slik at vi gjennom mange tiår er blitt innprentet en tradisjon som går på at vi skal rette oss etter sentralgitte direktiver og departementale rundskriv og bestemmelser. Jeg tror vi også har en stor jobb å gjøre når det gjelder å endre holdningen i skolen, for det er det mulighet til, det er ønskelig, og ikke minst er det behov for at vi også tar i bruk lokale løsninger.

Så påpekte statsråden at det skal foretas en forskningsbasert evaluering av Samtak og PP-tjenesten våren 2003. Med den store ressursbruken som det er på dette området, kunne jeg ha lyst til å spørre statsråden om det ikke også er nødvendig med en kritisk analyse av ressursbruken i forhold til konkrete resultater på hele området, som kunne legges fram for Stortinget til vurdering.

Ursula Evje (FrP): Statsråden viste til at de teoristive elevene ofte er et uromoment i skolen. Det er imidlertid dokumentert at det vel så ofte er de teoristive elevene som kjeder seg så kraftig at de skaper «action» i form av bråk og uro. Og hva gjør vi med dem? Vi bruker tusenvis av millioner kroner på tilrettelagt undervisning og spesialundervisning. Av disse pengene vil jeg anta at det brukes mange tusen kostnadstimer for å administrere støtten til elevers undervisning. For meg er det betenkelig at vi har lovfestet at elever skal tilføres kompetanse, kunnskap ut fra sine forutsetninger, men uten at jeg kan se at det foreligger noe program for kvalitetssikring av kompetansen til de lærerne som skal formidle kunnskap til elevene.

Jeg har gjennom samtaler med fagfolk fått mange innspill på at elever gis ekstratimer i norsk, mens det ikke er undersøkt om elevens behov kanskje heller er å bli tilført folkeskikk, respekt for andres rett til undervisning m.m. Når jeg finner å ta opp dette i forhold til manglende kvalitetssikring av lærerens fremtreden overfor elever, skyldes det at jeg er kjent med at Læringscenteret arbeider med et undervisningsopplegg for elever i den videregående skole når det gjelder konflikthåndtering, uten at det foreløpig er tatt med ett ord om lærerne og deres kompetanse. Samtidig vet vi gjennom medieoppslag at en betydelig andel unge i skolen opplever seg mobbet av de samme lærerne.

Spesialundervisning er en individuell rettighet etter enkeltvedtak. Da blir det viktig hvem som eier de pengene som frigjøres ved enkeltvedtaket. Brukerne opplever ikke at de har disposisjonsrett over pengene eller kvaliteten på det tilbudet de blir gitt. Eierforholdet til pengene blir viktig når brukerne, elevene og deres foreldre, opplever at deres individuelle rettigheter ikke blir tatt på alvor. Vi var inne på dette når det gjaldt nedleggelse og oppbry-

ting av kompetansesentrene i den meldingen som statsråden viste til. Fremskrittspartiet var sterkt imot det. Vi trodde ikke det hadde noe for seg. Kompetansen satt i mangfoldet blant dem som arbeidet sammen, og deres individuelle kompetanse, og når man brøt dette opp, forsvant mangfoldet.

Det er dessverre den situasjonen vi står overfor i dag. Jeg skulle derfor ønske at statsråden i løpet av denne debatten kunne si noe om det er muligheter for å bygge opp slike strukturer igjen i fremtiden, av hensyn både til de flinke barna og de mindre teoristerke barna.

Rolf Reikvam (SV): Det lå an til en spennende interpellasjonsdebatt. Vi fikk også avdekket litt av spredningen innenfor Høyre når det gjelder en del viktige ting på dette området.

Først litt om kompetansesentrene, som interpellanten også tok opp. Da vi behandlet den nevnte stortingsmeldingen og vedtok en viss nedbygging av disse kompetansesentrene, var det nettopp for å flytte ressursene ut til den enkelte kommune. De ressursene som var rettet mot enkeltindivider, skulle i større grad fordeles ut til den enkelte kommune. Men så sitter en del av disse kompetansesentrene igjen med kompetanse i forhold til atferdsproblemer. Atferdsproblemer er jo ofte knyttet inn mot systemer ved den enkelte skole. Det vil da ofte være riktig å se på måten en organiserer systemet på, for å prøve å avdekke om det kan være en av årsakene til atferdsproblemene ved en skole. Det er derfor naturlig at en del av dette arbeidet blir rettet inn mot systemene ved den enkelte skole. Jeg vil tro at det er det som i stor grad skjer.

Så har jeg lyst til å ta opp noe av det som går på ressursituasjonen. Vi er i en situasjon der skolenes rammetimetal går ned. Det har vært en utvikling de siste årene at rammetimetallet, det timetallet som er til disposisjon – og da snakker jeg om grunnskolen – til gruppedeling, til individuelle tilbud osv., er blitt redusert. Dette er fakta som vi bare kan gå inn og se på i statistikken. Samtidig som dette rammetimetallet går ned, går timetallet på bakgrunn av enkeltvedtak opp. Altså: Det er åpenbart en klar og sterk sammenheng mellom den samlede ressursituasjon som skolene har, og enkeltvedtaksbeslutninger, der en vedtar å gi den enkelte elev et visst antall timer til styrking innenfor et fagområde. Det er et prinsipielt og viktig spørsmål å ta fatt i, å tørre å prøve å avdekke den sammenheng. Og hvis det er den type sammenheng, som jeg påstår at det er, og som jeg er ganske overbevist om at det er, blir utfordringen vår å sikre et minste timetall til hver klasse, til hver skole, for å redusere bruken av enkeltvedtakstimer. Vi må få en nedre ramme for timetallet. Hvis vi klarer å få det til, å sikre en minstestandard, et minstetimetall, føler jeg meg rimelig trygg på at antall enkeltvedtakstimer vil gå ned, og vi vil få en mer samlet bruk av disse ressursene. Vi vil få en mer målrettet bruk, og vi vil få en bedre bruk også i forhold til de elevene som trenger spesiell tilrettelegging.

Mitt spørsmål til statsråden blir, hvis jeg får lov til å stille et spørsmål – og det får jeg nok: Vil statsråden gå

inn og se på om det er den type sammenheng som jeg påstår at det er?

Elsa Skarbøvik (KrF): Det er et viktig tema denne interpellasjonen fokuserer på – kvaliteten på spesialundervisning. Kommuner og fylkeskommuner har fått ansvaret for opplæring av alle elever, men staten har valgt å opprettholde statlige kompetansesentre, som sitter inne med en høy faglig spisskompetanse når det gjelder opplæring av elever med store funksjonshemminger, for at disse sentrene skal gi utadrettet veiledning. På oppdrag fra kommuner gir de f.eks. skoletilbud for døve, døvblinde og hørselshemmede. I samarbeid med høyskoler og universitet gjøres det mye viktig FoU-arbeid, og Læringscenteret utvikler særskilt tilrettelagte læremidler.

For at ressursene skulle komme nærmere brukerne, ble 300 stillinger tatt fra kompetansesentrene i 1998 og gitt til PPT. De statlige spesialpedagogiske kompetansesentrene har fortsatt spisskompetansen når det gjelder det som er mest lavfrekvent og komplisert. Det satses sterkt på brukermedvirkning, og det må skje både på system- og individnivå.

Men Kristelig Folkeparti mener at samarbeidet mellom kompetansesentrene og kommuner og fylkeskommuner kan bli tettere, slik at kompetansen på disse sentrene utnyttes enda bedre. Det har pågått et viktig prosjekt gjennom Samtak, som interpellanten var inne på, men barn og unge med alvorlige psykiske vansker var ikke med i dette prosjektet. Derfor må det satses sterkere på disse nå, kanskje i samarbeid med helsesektoren. Elever med store sosiale og emosjonelle vansker faller ofte ut av videregående skole.

Grunnleggende lese- og skriveopplæring viser seg å være vanskelig. Noen elever får ikke nok trening, og det brukes ikke nok tid på innlæringen. Dette må også bli bedre, og jeg ser fram til en ny lærerutdanning hvor dette kan forsterkes. I dag er ikke alle lærere godt nok utrustet til å imøtekomme de behov elever med spesifikke lese- og skrivevansker har. Sakkyndig vurdering og tilrettelagt undervisning med individuell opplæringsplan er avgjørende for riktig behandling av dyslektikere. Det kreves kompetanseheving både i skole og PPT for å gi god hjelp. For voksne dyslektikere som skal ta grunnskole og videregående skole, etterlyser Aetat-kontorene en ansvarsdeling. Senter for leseforskning i Stavanger sier at det er viktig å satse på kompetanse hos lærerne. Kanskje kan man forsterke koordineringen mellom Statens utdanningskontorer og kompetansesentrene, slik at det sikres at ressursene kommer dit de skal.

Det drives mye godt arbeid i dag, men organiseringen kan bli bedre. Opplæringsloven er ganske låst på disse områder. Noe kan nok oppmykes der, slik at hver enkelt skole kan utfordres til å se nye muligheter. Men ett viktig tiltak som hjelper alle, er at det blir flere lærere pr. elev.

I den nye rapporten fra Manneråk-utvalget pekes det på at funksjonshemmede får sine rettigheter i skolen forholdsvis godt ivaretatt, og den lovmessige retten til spesialundervisning blir framhevet som utslagsgivende.

Presidenten: Presidenten vil anta at det skal være færre elever pr. lærer, og ikke flere lærere pr. elev.

Mali Grete N. Aksnes (Sp): Omgrepa tilpassa opplæring og spesialundervisning kan vera noko diffuse. Det er store moglegheiter for fleksible ordningar og ulik undervisning innafor systemet i dag, men det trengst openbert skoloring av dei som jobbar innafor skulen.

Alle har rett til tilpassa opplæring. Dei fleste elevar følgjer den vanlege planen som høyrer klassetrinnet til, mens andre treng individuelle planar. Dei kan ikkje følgja klassens plan eller nivå. Den nye opplæringslova gjev spessialelevar ein sterkare rett til tiltak enn andre elevar. Så er det ulik tildelingspraksis frå kommune til kommune. Erfaringar frå mange kommunar viser at om dei greier å fordela ressursane slik at skulane får høve til generell styrking, ved at skulane har høve til klassesdelingar, gruppeaktivitetar og individuell hjelp, så fører det til at elevane får det dei treng for å meistra oppgåvene sine. Utan den generelle styrkinga kjem mange elevar til kort. Dei tapar fagleg, og det fører igjen til at det blir behov for spesialundervisning. Så er det då eit dilemma: Vil spesialundervisning vera nødvendig for å sikra eit likeverdig utbytte for elevane, eller vil elevane oppleve dette som ein merkelapp – eit segregert tiltak – som dei ikkje kjenner seg vel med?

Det har vore mest fokus på dette med lærevanskar så langt i debatten. Elevar med sosiale vanskar er vel den gruppa som viser seg å ha større og større behov for hjelp. Dei har òg rett til undervisning i forhold til sine føresetnader, og Samtak – som det riktig har vore sagt – har sett fokus på elevar med sosio-emosjonelle vanskar. Det er altfor mange elevar som mistar gneisten tidleg i ungdomsskulen og treng alternative opplegg i periodar. Organiseringa av skuledagen kan gjerast meir fleksibel enn i dag. Lærarkreftene kan òg brukast meir fleksibelt. Det er viktig at skulane får hjelp til å finna moglegheitene.

Omgrepet åtferdsvanskar blir brukt, og det blir etter mi meining brukt i altfor stor grad. Det vi snakkar om her, er like mykje trivselvanskar. Mange av dei som vi seier har åtferdsvanskar, er flotte ungdomar, men livet har floka seg til for dei, og dei trivst ikkje med det opplegget dei har – dei får gjerne ikkje tilpassa undervisning, og då førar det til f.eks. skulk eller utriveleg åtferd, noko som for dei er ei logisk løysing på den situasjonen dei kjenner at dei er i. (Presidenten klubber.)

Statleg pedagogisk støttesystem og kompetansesentre er nødvendige, ikkje minst for dei (presidenten klubber) kommunane som har små PP-kontor.

Presidenten: Taletiden er ute.

Arne Sortevik (FrP): Sak nr. 3 her i dag er også et viktig tema. Tre poeng i den forbindelse:

Det er riktig som interpellanten sier, at hovedansvaret innenfor tilpasset opplæring ligger hos kommuner og fylkeskommuner. Ja, det er jo på grunn av lovgivningen. De er monopolister. De håndterer det aller meste her qua

lovgivning. Fremskrittspartiet er bekymret over det store og økende omfanget av midler til spesialundervisning uten påviselig kontroll og evaluering. Vi stiller i den forbindelse spørsmål om hvorledes tilsynsmyndigheten utøver sitt tilsynsansvar, knyttet til at dette er en rettighet som faktisk er basert på opplæringslovens bestemmelser. Det er det ene.

Det andre poenget er at det kanskje kan bli en smule bedre sikring av kvalitet hvis foreldrene får bedre styring enn det de tilsynelatende har i dag, at de kanskje kan få større innflytelse på hvordan midler til spesialundervisning brukes, spesielt der hvor de kan peke på at eleven åpenbart kan ha bedre nytte av dem andre steder enn gjennom den spesialundervisningen som monopol-eier påviser. Men dette er en rettighet etter enkeltvedtak, som er knyttet til den enkelte elev. Min partikollega fra Fremskrittspartiet pekte også på spørsmålet om hvem som eier pengene. Er det slik at foreldrene, sammen med eleven, kan ta med seg de pengene man har fått seg tildelt etter enkeltvedtak, også andre steder? I enkelte kommuner er det dessverre slik at disse pengene ser ut til å bli værende i kommunen dersom foreldrene skulle komme på tanker om å gå andre steder for å få dekket undervisningsbehovet til den eleven som har fått enkeltvedtaket.

Så til slutt det tredje poenget: I mange kommuner som har dårlig økonomi, har man gjennom mange år skrappt undervisningstilbudet. Derfor er det et godt tiltak at denne regjeringen igjen har lagt inn noen midler til ren undervisning. Vi er ofte i et skjæringspunkt her, dimensjoneringen til normalundervisning er blitt i knappest laget. Det er lagt inn 100 mill. kr til én ekstra undervisningstime i norsk for 2.–4. klassetrinn fra høsten. Mitt spørsmål til statsråden er: Hvordan vil man sikre seg at denne undervisningstimen faktisk blir en undervisningstime for elevene, og ikke forsvinner på veien i slunkne kommunebudsjetter hos skoleeieren?

Presidenten: Presidenten er litt i tvil om hvem uttrykket «monopoleier» sikter til, men går ut fra at det i denne sammenheng i denne debatten dreier seg om en skoleeier.

Jan Olav Olsen (H): Jeg vil først si meg glad for at statsråden nevnte at det var viktig at det var nær kontakt med praksisfeltet, som det ble uttrykt. Jeg tror det er viktig at de som er fagfolk, har nær kontakt med skolen og med de elevene som er i sentrum for undervisningen.

Jeg er også svært glad for at statsråden var konkret når det gjaldt Sunnanå-utvalget. Jeg er også klar over at høringsuttalelsene viser at den enighet som lå i utvalget, er noe fliset opp, og at det er flere meninger enn det som kom fram der. Men jeg er glad for at vi snart skal få den rapporten til behandling.

Ellers er jeg enig i det som representanten Eva Nielsen sa, at eleven skal være vinner. Det er altfor mange elever som gjennom hele grunnskolen har fått tildelt ekstratimer for å lære seg gangetabellen, men som aldri har lært den. Det er klart at en elev som på femte året går inn og får ekstratimer for å lære seg gangetabellen, ikke går

til disse timene med lyst og glede. Det skapes ingen god lærings situasjon.

Ellers syns jeg debatten har vist at organiseringen er viktig for å lykkes. Det er viktig å definere dette som at det ikke betyr lik organisering overalt, men at organiseringen må tilpasses den enkelte kommune og den enkelte skole. Lokal tilpasning vil måtte være et nøkkelbegrep. Jeg er også klar over at når kompetansesentrene ble om- lagt, var tanken at kompetansen skulle ut, og det ble opp- rettet stillinger i fylker eller i regioner. Det ble ofte slik at til disse stillingene kom rekrutteringen fra de lokale PP- kontorene, og de stillingene som ble ledige i de kommunale PP-kontorene, ble ikke alltid fylt opp. Fremdeles er det slik, i hvert fall i mitt fylke, som kanskje er det fylket som kom dårligst ut av akkurat den biten, at det er ledige stillinger på de kommunale PP-kontorene. Dermed er ikke kompetansen kommet ut i den grad som det var ønskelig.

Ellers vil jeg gjerne støtte representanten Reikvam i hans antakelse av at når rammetimetallene går ned, altså når det blir færre delingstimer, så går timene på bakgrunn av enkeltvedtakene opp. Jeg tror det må være udiskutabelt at det er slik det er. Det vil derfor være viktig at kommunene kan opprettholde en tilfredsstillende høyde på rammetimetallet. Når jeg sier at jeg tror det er slik det er, er det fordi jeg har en del års erfaring, bl.a. som rektor, og har sett hvordan dette henger sammen. Det er viktig at skolene kan se på disse timene som en helhet, og kan bruke dem til beste for de enkelte elever og for skolen som helhet.

Til slutt: 10 milliarder kr er mye penger. Kvantiteten er der, men kvaliteten kan utvilsomt bli noe bedre mange steder. Derfor er jeg enig med dem som måtte mene at dette området bør være under kontinuerlig vurdering.

Presidenten: Har statsråden noe å si til sitt forsvar til sist?

Statsråd Kristin Clemet: Jeg føler ikke noe behov for å forsvare meg, men jeg vil gjerne takke for debatten. Jeg tror det er en viktig debatt og en vanskelig debatt, som vi ganske sikkert vil komme tilbake til.

Jeg synes bl.a. representanten fra Senterpartiet her gav en god beskrivelse av hvordan det kan fungere godt, men også hvordan det kan fungere dårlig hvis man ikke får til det viktige samspillet lokalt. Jeg tror vi står overfor ganske store utfordringer. Undersøkelser viser at utfordringene i Norge faktisk er større enn i mange andre land, fordi spriket mellom såkalt sterke og svake elever inne i hvert klasserom statistisk sett er ganske stort, slik at utfordringene for hver enkelt lærer er store.

Jeg tror vi kanskje for diskusjonens del er nødt til å skille litt mellom det som er veldig omdiskutert i dag, nemlig elever med såkalte atferdsproblemer – det ble advart mot å bruke det uttrykket fordi livet bare hadde floket seg litt til, men det kan vel tenkes at det er skolen som har floket det til for enkelte av disse elevene – og andre elever som har funksjonshemninger av ulik art. Det er kanskje litt forskjellige problemstillinger vi står overfor. Jeg synes i hvert fall det er interessante påpekninger fra den forskningen vi har fått, og som jeg nevnte i mitt innlegg, at vi i den norske enhetsskolen har vært lite romslige og hatt lav toleranse for individuelle variasjoner. Det synes jeg er en viktig påpekning, at vi er mer opptatt av problemer enn av potensial og mestringsmuligheter og har kanskje også vært for redde for differensiering. Jeg mener at dette er viktig å ta opp, for det er ikke all differensiering som betyr stigmatisering.

Representanten Reikvam har nå tatt opp et Dokument nr. 8-forslag som dreier seg om å hjelpe litt til for elever som føler at skolen blir vel teoritung. Det er andre elever som trenger mer å strekke seg etter. Vi vet at det finnes mange alternative tilbud ute i Skole-Norge i dag som ikke er så godt kjent, som ikke bidrar til noen form for stigmatisering, men hvor både elever, lærere og foreldre faktisk er meget fornøyde. Det kan vel tenkes at også skolens og voksensamfunnets krav til atferd har vært for slappe, og at dette viser seg etter noen år.

Jeg tror som sagt at dette er en debatt vi kommer tilbake til. Jeg merker at det er veldig stor interesse for dette også blant foreldre og skoleinteresserte i det hele tatt.

Så et par bemerkninger til er par andre ting. Representanten Reikvam tok opp spørsmål om timetall osv. og hvilken påvirkning dette hadde på spesialundervisningen. Uten å ta stilling til de påstander som er kommet fra flere her om utviklingen i timetall osv., vil jeg bare si at jeg støtter representanten Reikvam i det at det kan ligge inne incentiver i systemet som vi ikke har ment å legge inn, som fører til en annen atferd så å si enn det vi hadde tenkt oss, og fører til en dårligere ressursbruk og urasjonelle løsninger. Det mener jeg det er vel verdt å gå inn i og studere nærmere. Slike systemfeil er ingen interessert i.

Og så helt til slutt: Grunnleggende lese- og skriveopplæring vil få en styrket plass i den nye lærerutdanningen.

Presidenten: Da er vi ferdige med behandlingen av sak nr. 3.

S a k n r . 4

Referat

Presidenten: Det foreligger ikke noe referat.

Møtet hevet kl. 14.40.
